

Stockholms
stad

Stadsledningskontoret
Förnyelseavdelningen

Tjänsteutlåtande
Dnr 310-1508/2013
Sida 1 (4)
2013-12-09

ANKOM

2013 -12- 20

Dnr 1.5.1.-859/105
Enskede-Årsta-Vantörs Stadsdelsförvaltning

Handläggare
Maria Tengvard
Telefon: 08-508 29308

Till
Kommunstyrelsen

Fossilbränsleoberoende organisation 2030

Stadsledningskontorets förslag till beslut

Kommunstyrelsen föreslår att kommunfullmäktige beslutar följande

"Förslag till Fossilbränsleoberoende organisation 2030",
enligt bilaga, godkänns.

Irene Lundquist Svenonius
Stadsdirektör

Staffan Ingvarsson
Biträdande stadsdirektör

Sammanfattning

I Kommunfullmäktiges budget för 2013 fick kommunstyrelsen i uppdrag att utreda förutsättningarna, möjligheterna och kostnaderna för att stadens egen organisation blir fossilbränsleoberoende 2030. Utredningen ska omfatta de varor och tjänster som staden upphandlar. I rapporten görs en schablonmässig analys av hur stor klimatpåverkan som stadens verksamheter och upphandlingar ger upphov till. Verksamheter och varugrupper som bedömts ha störst påverkan på klimatet har identifierats och förslag på åtgärder som på sikt skulle kunna minska denna påverkan ges.

Vid analys av klimatpåverkan som stadens verksamheter genererar har tre olika grupper identifierats:

1. Varor i form av energi: fjärrvärme, el, gas, bensin, diesel med mera.
2. Varor i form av föremål: byggnader, fordon, livsmedel, möbler med mera.
3. Tjänster som upphandlas av staden: entreprenader för städning, byggnation, privat äldreomsorg med mera.

Stadsledningskontoret
Förnyelseavdelningen

Stadshuset, Ragnar Östbergs Plan 1
105 35 STOCKHOLM
Telefon 08-508 29 325
Växel 08-508 29 000
Fax 08-508 29 940
kommunstyrelsen@stockholm.se
stockholm.se

Analyserna i denna rapport visar att staden redan i dag är på god väg att fasa ut det fossila bränslet, att en omställning till en

fossilbränsleoberoende organisation leder till marginellt ökade kostnader och att flertalet åtgärder kan vidtas för att minska klimatpåverkan.

Stadsledningskontoret anser att slutsatserna och förslagen till åtgärder i denna rapport utgör värdefull kunskap inför stadens fortsatta arbete med energiomställning och mot ett fossilbränslefritt Stockholm 2050. Fortsatt arbete för specifika nämnder och bolag kan exempelvis anges som budgetuppdrag eller inför framtida revidering av Stockholms miljöprogram och andra styrdokument.

Bakgrund

I kommunfullmäktiges budget för 2013 anges att:

”Kommunfullmäktige har antagit målsättningen att vara en fossilbränslefri stad år 2050. Kommunstyrelsen ska utreda förutsättningarna, möjligheterna och kostnaderna för stadens egen organisation att vara fossilbränsleoberoende 2030. Utredningen ska omfatta stadens egen organisation och de varor och tjänster som staden upphandlar inom den geografiska staden.”

Ärendet

Utredningen är framtagen av stadsledningskontoret på uppdrag av kommunfullmäktige och ska utgöra ett kunskapsunderlag inför stadens fortsatta arbete. Miljöförvaltningen, med Ångpanneföreningen (ÅF) som konsult, har bistått stadsledningskontoret i uppdraget. I rapporten görs en schablonmässig analys av hur stor klimatpåverkan stadens verksamheter ger upphov till. Verksamheter och varugrupper som bedömts ha störst påverkan på klimatet har identifierats och förslag på åtgärder som på sikt skulle kunna minska denna påverkan ges. Fasta kostnader som löner, sociala avgifter och liknade ingår ej i rapportens analys.

Uppdraget innefattar att utreda hur stadens hela organisation, inklusive inköp av varor och tjänster, kan bli fossilbränsleoberoende fram till 2030. Stadens nuvarande beräkningsmodell avseende utsläpp av växthusgaser innefattar alla utsläpp från användning av energi inom stadens geografiska gräns. Utsläppen beräknas utifrån ett konsumtionsperspektiv, det vill säga alla utsläpp från produktion, transport samt användning av energi. Energianvändningen i staden omfattar uppvärmning, el, gas samt energi till transporter.

I detta uppdrag utvidgas alltså systemgränsen till att även innefatta fossilbränsleanvändningen vid produktion av varor samt tjänster som sker utanför stadens geografiska gräns och som upphandlas av stadens organisation. Hur stor mängd av energin som används vid varuproduktion, transporter och utförande av entreprenader som har fossilt ursprung går inte att få fram med dagens sätt att ange data. För att få fram data på den detaljnivån behöver LCA-beräkningar göras för varje enskild vara eller tjänst, något som inte har varit möjligt att genomföra inom ramen för uppdraget.

Vid analys av klimatpåverkan som stadens verksamheter genererar kan tre olika grupper identifieras:

1. Varor i form av energi: fjärrvärme, el, gas, bensin, diesel med mera.
2. Varor i form av föremål: byggnader, fordon, livsmedel, möbler med mera.
3. Tjänster som upphandlas av staden: entreprenader för städning, byggnation, privat äldreomsorg med mera.

Analyserna i denna rapport visar att staden redan i dagsläget är på god väg att fasa ut det fossila bränslet och att en omställning till en fossilbränsleoberoende organisation leder till marginellt ökade kostnader. Dock måste vissa investeringar göras för ombyggnader av värmeanläggningar. Flertalet åtgärder kan vidtas för att minska klimatpåverkan och fasa ut det fossila bränslet.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts av stadsledningskontorets förnyelseavdelning.

Stadsledningskontorets synpunkter och förslag

Stadsledningskontoret anser att denna rapport bör utgöra ett underlag inför stadens fortsatta arbete med energiomställning och mot ett fossilbränslefritt Stockholm 2050. Fortsatt arbete bör ske i framtida revidering av Stockholms miljöprogram.

I rapporten ges en panoramabild över stadens verksamheter och klimatpåverkan. För att få en fördjupad bild avseende specifika delar kan fördjupningar göras för specifika nämnder och styrelser.

Stadsledningskontoret föreslår med hänvisning till det ovan anförda att kommunstyrelsen föreslår att kommunfullmäktige

beslutar att godkänna förslaget med vad som sägs i detta
tjänsteutlåtande.

Bilagor

Fossilbränsleoberoende organisation 2030

Stockholms
stad

ANKOM

2013 -12- 20

Dnr 1.5.1-859/2013
Boskods-Ärsta-Vantörs Stadsdelsförvaltning

**Fossilbränsle-
oberoende
organisation 2030
December 2013**

Stadsledningskontoret

Fossilbränsleoberoende organisation 2030
December 2013

Dnr: 310-1508-2013
Utgivare: Stadsledningskontoret
Kontaktperson: Maria Tengvard
Omslagsfoto: Charlotta Hedvik

Förord

Denna rapport är en första analys av om det är möjligt för staden att bli en fossilbränsleoberoende organisation till år 2030. Analysen visar att staden redan idag bedriver ett aktivt arbete för att fasa ut fossila bränslen vid energianvändning. Samtidigt återstår en del arbete och ytterligare insatser kan genomföras för att öka fossilbränsleoberoendet vid upphandling av varor och tjänster.

Enligt Kommunfullmäktiges budget för 2014 ska staden implementera en färdplan för en fossilbränsleoberoende organisation till år 2030.

Inför implementeringen av förslagen till åtgärder som beskrivs kortfattat i denna rapport krävs djupare analyser i samarbete med berörda bolag och förvaltningar. Dessutom behövs en omfattande förankringsprocess och utbildning av berörda personalgrupper för att flera av åtgärderna ska få avsedd effekt.

Innehåll

Förord	3
Sammanfattning	5
Rapportens resultat i korthet	6
Varor i form av energi	6
Varor i form av livsmedel och föremål	6
Tjänster som staden upphandlar	6
Uppdraget	7
Avgränsningar	7
Metodik vid analyser och beräkningar	8
Uppföljning	11
Varor – energi	12
Energi till byggnader och verksamheter	12
Energi till stadens fordon	15
Varor – livsmedel och föremål	19
Livsmedel	19
Övriga varor	20
Tjänster som staden upphandlar	22
Byggtreprenader	22
Personresor	25
Varutransporter	27
Vård och omsorg	28
Hyra av lokaler	29
Sammanställning av förslag till åtgärder	31
Bilaga 1	33
Stadsdelsförvaltning Enskede-Årsta-Vantör	33
Stockholmshem	35
Utbildningsförvaltningen	36
Trafikkontoret	38
Bilaga 2	39
Miljöräkenskaper	39

Sammanfattning

I Kommunfullmäktiges budget för 2013 fick kommunstyrelsen i uppdrag att utreda förutsättningarna, möjligheterna och kostnaderna för att stadens egen organisation blir fossilbränsleoberoende 2030. Utredningen omfattar de varor och tjänster som staden upphandlar.

Föreliggande rapport är framtagen av stadsledningskontoret. I rapporten görs en schablonmässig analys av hur stor klimatpåverkan som stadens verksamheter och upphandlingar ger upphov till. Verksamheter och varugrupper som bedömts ha störst påverkan på klimatet har identifierats och förslag på åtgärder som på sikt skulle kunna minska denna påverkan ges.

Vid analys av klimatpåverkan som stadens verksamheter genererar kan tre olika grupper identifieras:

1. Varor i form av energi: fjärrvärme, el, gas, bensin, diesel med mera.
2. Varor i form av föremål: byggnader, fordon, livsmedel, möbler med mera.
3. Tjänster som upphandlas av staden: entreprenader för städning, byggnation, omsorg med mera.

Av dessa tre beräknar staden för närvarande utsläppen av växthusgaser inom den första gruppen som innehåller all form av energi som staden köper. Inom den gruppen kan också enkelt identifieras hur stor mängd av energin som har fossilt ursprung. För de följande två grupperna har staden inte tidigare gjort några beräkningar. I denna rapport görs en ansats att beräkna hur stora utsläppen av växthusgaser är från de tre grupperna.

Kostnader för löner, sociala avgifter, försäkringar med mera för alla anställda i staden ger i sig inga utsläpp av växthusgaser och behandlas därför ej i denna rapport.

Hur stor mängd av energin som används vid varuproduktion, transporter och utförande av entreprenader som har fossilt ursprung går inte att få fram med dagens sätt att ange data. För att få fram data på den detaljnivån behöver LCA-beräkningar göras för varje enskild vara eller tjänst.

Rapportens resultat i korthet

Analyserna i denna rapport visar att omställning till en fossilbränsleoberoende organisation leder till marginellt ökade kostnader för staden. Vissa investeringar måste dock ske för ombyggnader av värmeanläggningar. Nedan redovisas posterna som analyserats i rapporten.

Varor i form av energi

Energin till uppvärmning och drift av byggnader är troligen de kostnadsposter som har störst mängd fossila bränslen men som samtidigt kommer att vara fossilbränsleoberoende till 2030. Detta förutsatt att Fortum Värme genomför beslutade omställningar av energimixen i fjärrvärmen. Ett mindre antal anläggningar som ägs av staden måste också konverteras till andra bränslen.

Elen som staden köper i dag uppfyller kraven för miljömärkning och är därmed fossilbränsleoberoende.

Fordonsbränslen till bilar som staden äger eller leasar är idag till största delen fossilbaserade. Med tydliga krav avseende bränsleanvändningen, vid inköp eller tecknande av leasingavtal, kan stadens fordon bli fossilbränsleoberoende till 2030.

Varor i form av livsmedel och föremål

Varor som staden inhandlar innefattar allt från fordon till livsmedel och pennor. I denna rapport har det inte varit möjligt att beräkna hur stora mängder fossil energi som används vid varuproduktion. Däremot har generella uppskattningar gjorts av mängden växthusgaser som släpps ut vid produktion och transporter av varorna. För varugrupper som genererar stora utsläpp ges förslag till åtgärder som staden skulle kunna vidta för att minska klimatpåverkan av varukonsumtionen.

Tjänster som staden upphandlar

Upphandlade tjänster utgör en heterogen grupp bestående av allt från byggtreprenader till taxiresor. För vissa tjänster, som transporttjänster, det vill säga flyg- och taxiresor samt varutransporter, kan utsläppen av växthusgaser beräknas tämligen detaljerat. För andra tjänster däremot, såsom byggtreprenader och drift av privata förskolor, finns enbart schablonberäkningar av växthusgasutsläppen framtagna per bransch. I rapporten görs en ansats att identifiera de största källorna till utsläpp av växthusgaser.

Uppdraget

I Stockholms stads budget för 2013 står: *Kommunfullmäktige har anlagit målsättningen att vara en fossilbränslefri stad år 2050. Kommunstyrelsen ska utreda förutsättningarna, möjligheterna och kostnaderna för stadens egen organisation att vara fossilbränsleoberoende 2030. Utredningen ska omfatta stadens egen organisation och de varor och tjänster som staden upphandlar inom den geografiska staden.*

Föreliggande rapport är framtagen av stadsledningskontoret på uppdrag av kommunfullmäktige och utgör ett kunskapsunderlag. Miljöförvaltningen, med ÅF som konsult, har bistått stadsledningskontoret. I rapporten görs en schablonmässig analys av hur stor klimatpåverkan stadens verksamheter ger upphov till. Verksamheter och varugrupper som bedömts ha störst påverkan på klimatet har identifierats och förslag på åtgärder som på sikt skulle kunna minska denna påverkan ges. Fasta kostnader som löner, sociala avgifter och liknade ingår ej i rapportens analys.

Uppdraget innefattar således att utreda hur stadens hela organisation, inklusive inköp av varor och tjänster, kan bli fossilbränsleoberoende fram till 2030. Det innebär att uppdraget, förutom stadens direkta verksamheter, även innefattar upphandlade tjänster samt att produktion av inköpta varor ska ske utan beroende av fossila bränslen.

Stadens nuvarande beräkningsmodell avseende utsläpp av växthusgaser innefattar alla utsläpp från användning av energi inom stadens geografiska gräns. Utsläppen beräknas utifrån ett konsumtionsperspektiv, det vill säga alla utsläpp från produktion, transport samt användning av energi. Energianvändningen i staden omfattar uppvärmning, el, gas samt energi till transporter.

I detta uppdrag utvidgas systemgränsen till att även innefatta fossilbränsleanvändningen vid produktion av varor samt tjänster som sker utanför stadens geografiska gräns och som upphandlas av stadens organisation.

Avgränsningar

Att analysera i vilken utsträckning fossila bränslen använts för varor och tjänster och beräkna hur de skulle kunna vara fossilbränsleoberoende 2030 är i många fall omöjligt. Detta då det saknas klimatdata framtagna för enskilda varor och tjänster. Det som

finns är schablonberäknade branschindex som anger hur stor klimatpåverkan är relaterad till kostnaden för varan eller tjänsten.

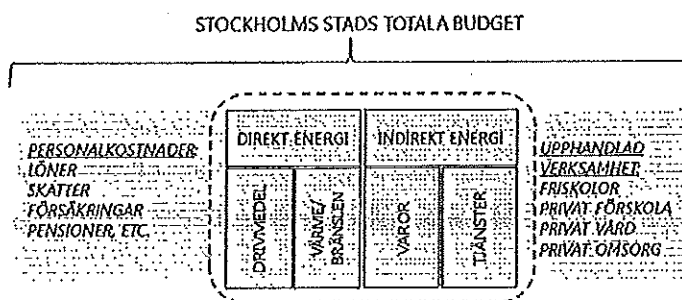
Mot bakgrund av resonemanget ovan och de många osäkerheter och avvägningar som den här typen av utredning är förknippad med kommer inte samtliga flöden och aktiviteter att kunna beräknas. Istället har schablonberäkningar och typexempel tagits fram för att kartlägga och analysera förutsättningar, möjligheter och kostnader för staden att bli fossilbränsleoberoende 2030. I studien har de verksamheter, upphandlingar och varor som bedömts ha störst klimatpåverkan identifierats och analyserats.

Metodik vid analyser och beräkningar

Uppdraget är att analysera hur staden skulle kunna bli fossilbränsleoberoende år 2030. Avseende energi till uppvärmning och transporter samt el och gas har staden exakta uppgifter. Däremot går det inte, utifrån i dagsläget tillgänglig data, att få fram vilken typ av energi som används vid produktion av varor eller utförande av tjänster. Det som däremot går att få fram är uppskattningar av storleken av växthusgasutsläppen, vilka kan beräknas utifrån priset på varan eller tjänsten. Analysen av varor och tjänster utgår således från stadens kostnader för inköp. Tillvägagångssättet för detta beskrivs nedan.

Den totala budgeten kan delas in i tre kostnadsområden:

1. Fasta kostnader inom organisationen, exempelvis löner
2. Kostnader för direkt och indirekt energi i olika förvaltningar såsom mat eller entreprenader
3. Kostnader för de delar av huvudverksamheten som sköts genom entreprenader såsom friskolor samt upphandlad omsorg

Figur 1. Schematisk bild av stadens budget uppdelad efter kostnadsområden med relevans för utsläppen av växthusgaser. Den gröna delen av figuren markerar vad som behandlas i denna rapport.

För att få en bild av resultatredovisningen för budgetåret 2012 enligt stadens kontoplan har ett urval av förvaltningar och bolag inom Stockholms stad använts som utgångspunkt för insamling av information om respektive verksamhet. De förvaltningar och bolag som studerats är: Enskede-Årsta-Vantör stadsdelsförvaltning, Exploateringskontoret, Trafikkontoret, Stockholmshem samt Utbildningsförvaltningen.

De erhållna kontoplanernas kontoposter har bearbetats och sorterats enligt bland annat bedömd branschtillhörighet och sedan använts till att beräkna klimatpåverkan enligt Miljöräkenskapernas nyckeltal¹ och som underlag till en slutlig värdering utifrån resultatet. Detta tillvägagångssätt syftar till att ge en bild av olika kontoposters klimatpåverkan inom stadens verksamheter och potentialen respektive stadens rådighet över dessa för att nå målet om en fossilbränsleoberoende organisation 2030.

Det ideala hade naturligtvis varit att, istället för de branschnyckeltal som nu används, ha tillgång till vedertagna och väl dokumenterade CO₂-nyckeltal för alla aktiviteter som hanteras inom stadens verksamhet. Sådana nyckeltal finns dessvärre inte att tillgå och ett förenklat angreppssätt måste därför tillämpas. I figur 2 nedan illustreras metodiken som använts för uppdraget. Utredningen har därmed gjorts i tre steg, vilket beskrivs mer ingående nedan.

Figur 2. Metodik för genomförandet av uppdraget

Metodiken i detalj

Steg 1: Stadens budgetredovisning fördelas i kostnadsposter där utgångspunkten är att identifiera poster med betydande klimatpåverkan. De kontoposter, eller aktiviteter, som sorterats fram enligt upphandlingskriteriet knyts sedan till en eller flera branscher med hjälp av SNI-koder (Svensk NäringsgrensIndelning). SNI-koderna kan delas upp i femsiffriga kategorier av näringsgrenar. I denna rapport har en två-siffrig gradering använts som underlag för fördelningen av kontoposter. Fördelningen av kontoposter till olika

¹ Miljöräkenskapernas nyckeltal beskrivs i bilaga 2

branscher för respektive förvaltning och bolag beskrivs i respektive kapitel i rapporten.

Steg 2: För att kunna göra en uppskattning av klimatpåverkan av de olika verksamheterna har SCB:s Miljöräkenskaper använts som bas. Detta är ett statistiskt system i vilket miljöpåverkan och resursanvändning i fysiska termer kopplas samman med ekonomisk statistik om produktion och konsumtion. Inom Miljöräkenskaperna har nyckeltal tagits fram för klimatpåverkan från olika branscher. Systemet utgör underlag för analyser och indikatorer. För mer information om Miljöräkenskaper, se bilaga 2.

De nyckeltal som används från Miljöräkenskaperna omfattar växthusgaserna koldioxid, metan och lustgas. Dessa anges i enheten "ton CO₂-ekvivalenter/MSEK slutkonsumtion och offentlig förvaltning". Kostnaderna är omräknade till 2012 års penningvärde enligt KPI².

Från beräkningarna av klimatpåverkan har sedan två diagram och en sammanfattningstabell för respektive förvaltning och bolag tagits fram:

- Fördelning av kostnader, uttryckt i MSEK, mellan olika branscher
- Varje branschs klimatpåverkan i ton CO₂e

Steg 3: Utifrån kontoposternas fördelning inom olika branscher och branschernas klimatpåverkan, har olika åtgärdsförslag ställts upp för respektive förvaltning och bolag. Samtliga åtgärder finns sammanställda i kapitlet Sammanställning av förslag till åtgärder. Som kompletterande underlag har använts de intervjuer som hållits med angivna förvaltningar och bolag. Intervjuerna har syftat till att fånga in upphandlingsrutiner och policys gällande upphandling och inköp, resor, IT med mera.

Metodikens begränsningar

Användningen av SCB:s Miljöräkenskaper medför en stor osäkerhet av flera skäl, främst vad gäller nyckeltalen och branschindelningen. Nyckeltalen är sannolikt inte helt rättvisande för enskilda verksamheter inom Stockholms stad eftersom det inte är helt fullt utrett vad som ingår i de olika kontoposterna. Vidare används nyckeltalen för ett geografiskt begränsat område, här Stockholms stad, medan metodiken summerar värden upp till nationell nivå.

² KPI = konsumentprisindex

Trots dessa osäkerheter fyller ändå Miljöräkenskaperna en funktion, i form av ett verktyg för att få en bild över de olika verksamheternas klimatpåverkan, i denna första kartläggning.

Fokus för uppdraget är att ta fram underlag över hur de olika förvaltningarnas upphandlingar påverkar klimatet. De kostnadsposter som inte omfattas av upphandling, exempelvis lönekostnader och hyror, ses som fasta kostnader som inte förändras inom ramen för upphandling. Dessa kostnader samlas i en "övrig post" och ingår inte i beräkningarna.

Beräkningar av energi

Avseende energi till uppvärmning och transporter samt el och gas har staden exakta uppgifter på volym samt typ av energislag. Växthusgasutsläpp knutna till bilar som staden äger eller leasar har beräknats utifrån data som sammanställs halvårsvis av Miljöbilar i Stockholm (MiS). Växthusgasutsläpp knutna till energianvändningen i stadens byggnader och verksamheter har beräknats utifrån data som samlas in årligen av Energicentrum. Växthusgasutsläpp knutna till flygresor som stadens bolag och förvaltningar gör har beräknats utifrån statistik från resebyrån Via Agencia.

Uppföljning

Eftersom utsläppen av växthusgaser beräknas utifrån hur mycket pengar som används vid inköp av varor och tjänster är det svårt att göra uppföljningar av hur växthusgasutsläppen förändras på grund av vidtagna åtgärder, det vill säga följa utvecklingen mot en fossilbränsleoberoende organisation 2030. Uppföljningar måste alltså ske på annat sätt. Ett sätt skulle kunna vara att staden tar fram indikatorer för varje åtgärd. Då kan i så fall utfallet för den avgränsade åtgärden utvärderas. Vad varor och långväga transporter anbelangar kommer det under överskådlig tid troligen inte vara möjligt att veta om fossila bränslen har använts.

Varor – energi

Staden köper energi till uppvärmning av byggnaderna som staden äger, el till verksamheterna samt energi till stadens fordon. Under rubriken Energi till byggnader och verksamheter behandlas alla typer av energi som staden köper förutom energin till transporter. Energi till transporter behandlas under rubriken Energi till stadens fordon nedan.

Energi till byggnader och verksamheter

Bolag/förvaltning	fjärrvärme	el	stadsgas	olja	biobränsle	fjärrkyla	SUMMA
Sthlm Globe Arena	6 270	9 610				1 510	17 390
Familjebostäder	253 099	29 338			98	235	282 770
Fastighetskontoret	67 600	58 100	300	1 500		5 000	132 500
Idrottsförvaltningen	57 822	39 665				907	98 394
Kyrkogårdsförvaltn.	380	1 850	400	360			2 990
Micasa	122 681	37 538		545		85	160 849
Sisab	200 924	4 284					205 208
Sthlm Parkering	2 373	7 401					9 774
Svenska Bostäder	331 415	45 854					377 269
Sthlm Hamnar	7 069	11 624	105		147	997	19 942
Stockholms hem	275 442	47 881	1 956	5 418	22 122		352 819
Sthlm Vatten	39 763	121 003	8	2	1 398	135	162 309
Trafikkontoret	6 603	71 000					77 603
Övriga		183 153					183 153
SUMMA MWh	1 371 441	668 301	2 769	7 825	23 765	8 869	

Figur 3. Energianvändning i stadens byggnader och verksamheter i MWh³ år 2012, förutom energi till transporter.

Byggnader och lokaler

Staden äger och förvaltar cirka tio miljoner kvadratmeter uppvärmd area i byggnader. Förutom detta hyr staden lokaler av andra fastighetsägare. Energianvändningen i stadens egna byggnader redovisas årligen av respektive bolag och förvaltning och sammanställs av Energicentrum. Avseende energianvändningen i hyrda lokaler är redovisningen däremot osäkrare. Vanligen ingår värmen i hyran och redovisas då inte i statistiken för stadens energianvändning. I vissa fall kan detsamma gälla även elanvändningen.

³ 1 MWh = 1000 kWh

Fjärrvärme

Bränslet i fjärrvärmen är för närvarande förnybar till cirka 80 procent. Av de fossila bränslena står kolet för cirka elva procent, avfall med fossilt ursprung, framför allt plast, för fyra procent och fossil olja för två och en halv procent.

Fortum värmes styrelse beslutade år 2009 att fastställa en önskad position vid 2030 som innebär att fjärrvärmen produceras klimatneutralt⁴ och med minimal resursförbrukning. Hur detta ska gå till beskrivs i rapporten *Fortum Värme på väg mot en resurs- och klimatneutral värmeförsörjning*⁵. Om inget oförutsett inträffar ska således användningen av fjärrvärme vara fossilbränsleoberoende år 2030. Detta dock med reservationen att Fortum Värme kommer att kompensera för de fossila utsläpp som kvarstår på grund av avfallsbränning av plast. I Förslag till Färdplan för ett fossilbränslefritt Stockholm 2050 konstateras att det trots allt är bättre att bränna uttjänta plastfibrer än att lägga dem på deponi, som annars skulle vara alternativet.

El

Staden har som mål att all elektricitet som staden upphandlar ska klara kraven för miljömärkning⁶. År 2012 var målet nästan helt uppfyllt. Det innebär att elanvändningen inom stadens organisation redan idag är fossilbränsleoberoende.

Stadsgas

Stadsgasen i Stockholm består av naturgas blandad med koldioxid och har således fossilt ursprung. Enligt Stockholm Gas har de för avsikt att ersätta naturgasen med biogas på sikt.

Stadsgasen som används som bränsle vid uppvärmning bör därför ersättas med andra bränslen alternativt geoenergi. Den omställningen berör Stockholms hem med 1 956 MWh/år, Fastighetskontoret med 300 MWh/år och Stockholm Hamnar med 105 MWh/år.

Kyrkogårdsförvaltningen använder 400 MWh gas per år, främst i krematorierna där det är komplicerat att ersätta gasen med något annat bränsle. Av den anledningen bör det övervägas att kyrkogårdsförvaltningen garanteras tillgång till biogas för att uppnå fossiloberoende.

⁴ Fvbstyr 09:07, den 2 december 2009, ärende 10

⁵ Rapport från Fortum Värme framtagna 2012-10-29 som underlag till rapporten Förslag till Färdplan för ett fossilbränslefritt Stockholm 2050

⁶ Stockholms stads miljöprogram 2012 – 2015, mål 3.2

Fossil olja

Ett omfattande arbete har skett och sker fortlöpande med att ersätta oljepannor med annan uppvärmning. År 2012 utgjorde eldning med fossil olja en halv procent av stadens totala energianvändning för värme och varmvatten.

För att säkerställa att inga oljepannor finns kvar i drift efter 2030 behövs ett beslut om när alla oljepannor ska vara avvecklade i stadens bolag och förvaltningar.

Biobränslen och spillvärme

Biobränslen och spillvärme från avloppsvatten är redan idag fossilbränsleoberoende. Överskottsvärme från bland annat datorhallar och livsmedelshallar börjar i allt högre utsträckning användas i fjärrvärmesystemet.

Fjärrkyla

Fjärrkyla hämtas dels från kallt sjövattnen och dels från köldsidan av värmepumpar som på värmesidan producerar fjärrvärme. Produktion av fjärrkyla kräver alltså enbart el för drift av pumpar och värmepumpar. Vid bedömningen av fjärrkylans klimatpåverkan är därmed staden beroende av vilken typ av el som Fortum använder. Med beaktande av Fortums planer för framtida drift bör elen år 2030 vara producerad enbart med hjälp av biobränslen och förbränning av avfall och därmed vara fossilbränsleoberoende vid denna tidpunkt.

Förslag till åtgärder

Eftersom energi till uppvärmning och drift av byggnader med stor sannolikhet kommer att vara fossilbränsleoberoende till 2030, behövs inga ytterligare åtgärder för att uppnå målet fossilbränsleoberoende organisation 2030.

Dock bör beaktas att målet uppfylls enbart om Fortum värme följer beslutad åtgärdsplan samt att nämnder och styrelser inom stadens egen organisation måste fullfölja konverteringen från fossila bränslen i samtliga anläggningar. Dessutom tyder allt på att tillgången på förnybara bränslen troligen kommer att vara begränsad⁷. Av den anledningen finns all anledning att staden aktivt arbetar för minskad energianvändning.

För att uppnå målet kan staden ställa krav på att:

⁷ Stockholms åtgärdsplan för klimat och energi 2012 – 2015. Energiplan för Stockholms stad

- Samtliga berörda bolag och förvaltningar tar fram egna handlingsprogram för hur avvecklingen ska ske
- Hus som byggs i stadens regi är energieffektiva
- Befintliga byggnader som staden äger energieffektiviseras
- Fossilbränsleoberoende uppvärmning och elförsörjning av hyrda lokaler

Kostnader

Investeringskostnader för konvertering från oljeeldning till värmepannor för biobränslen är högst för Stockholms hem avseende närvärmecentralerna. Fastighetskontoret och Micasa har oljepannor som måste bytas till annan uppvärmning. Kostnadernas omfattning behöver utredas noggrant av respektive bolag och förvaltning. Även kyrkogårdsförvaltningen använder fossil olja och gas.

Merkostnaderna för att uppföra energisnåla byggnader är enligt branschen drygt sju procent⁸. Dock torde energikostnaden för drift av huset bli lägre framgent, detta då det går åt mindre mängd energi i driftskedet.

Vid hyra av lokaler tillkommer inga extra kostnader på grund av kravet på fossilbränsleoberoende energi⁹.

Merkostnaden för el som uppfyller kraven för miljömärkning är redan en del i stadens kostnader.

Energi till stadens fordon

Regeringen formulerade i sin klimat- och energiproposition från 2009 (prop. 2008/09:162) ett mål om en fossilbränsleoberoende transportsektor i Sverige år 2030: "Arbetet med att minska transportsektorns klimatpåverkan utvecklas och år 2030 bör Sverige ha en fordonsflotta som är oberoende av fossila bränslen." I propositionen redovisas också olika delåtgärder för att nå detta mål. Bland dessa åtgärder finns: "En satsning på förnybara drivmedel och energieffektivare fordonstekniker, elhybridbilar och elbilar[...]"

I propositionen *Mål för framtidens resor och transporter* (prop. 2008/09:93) anges dessutom: "Transportsektorn bidrar till att miljö kvalitetsmålet begränsad klimatpåverkan nås genom en stegvis ökad energieffektivitet i transportsystemet och ett brutet

⁸ Lågan *Sammanställning av lågenergibyggnader i Sverige* Chalmers tekniska högskola, Energimyndigheten, Boverket och Sveriges Byggindustrier; Oktober 2013

⁹ Vasakronan

beroende av fossila bränslen. År 2030 bör Sverige ha en fordonsflotta som är oberoende av fossila bränslen." Staden har således ett starkt stöd på riksplånet för arbetet med fossiloberoende fordon.

Fordonsbränslen

Växthusgasutsläpp som är knutna till vägfordonen som staden äger eller leasar kan delas upp i:

1. Utsläpp som sker vid tillverkning av fordonet
2. Utsläpp på grund av energianvändningen vid drift av fordonet

Nedan avhandlas energianvändningen som används för att driva personbilarna som staden äger eller leasar.

Bensin	Diesel	120gram ¹⁰	Elhybrid	Laddhybrid	Etanol	Gas	El
3	7	107	44	13	171	376	41
174							

Figur 4. Antalet bilar som staden äger eller leasar efter typ av drivmedel de använder.

Av stadens vägfordon drivs 174 helt eller delvis av fossila bränslen, det vill säga bensin eller diesel, 171 av etanol (som består av 80 % etanol och 20 % bensin), 376 av gas (som år 2012 var en blandning av cirka 60 % biogas och 40 % naturgas; som är ett fossilt bränsle) och 41 av el. För närvarande drivs således de flesta fordonen av bränslen med fossilt inslag. Totalt var 41 % av den samlade drivmedelsanvändningen bensin och diesel år 2012¹¹.

Bensin

Med dagens teknik finns inget alternativt bränsle till bilar som är konstruerade för bensindrift¹². Bensinmotorer finns förutom i bensinbilar även i vissa 120-gram bilar, elhybrider samt laddhybrider. Till år 2030 måste alla dessa fordon ersättas med andra som har motorer som kan köras på biodrivmedel om målet om fossilbränsleoberoende ska kunna uppfyllas.

Diesel

¹⁰ Med 120 gram menas bilar som klassades enligt miljöbilsdefinition som gällde t.o.m. 2012-12-31. Enligt den definitionen drivs bilar med bensin eller diesel och släpper ut maximalt 120 gram CO₂ per kilometer

¹¹ Strategi för miljöfordon och förnybara drivmedel – för ett fossilbränslefritt Stockholm.

¹² Bilmotorer konstruerade för bensin, så kallade ottomotorer, kan byggas om till drift med etanol eller gas.

Dieselmotorer kan i de flesta fall drivas med biodiesel och är därmed oberoende av fossila bränslen. Dieselmotorer finns förutom i dieslbilar även i vissa 120-gram bilar, elhybrider samt laddhybrider. Denna typ av fordon kan således även användas efter 2030.

El

Eftersom staden köper el som uppfyller kraven för miljömärkning, är elen till fordonen fossilbränsleoberoende.

Etanol

Etanol är i sig ett fossilbränslefritt bränsle. Men etanolbilar har ombyggda ottomotorer. För att dessa ska fungera optimalt måste etanolen ha inblandning av i snitt 20 % bensin¹³. Därmed kan det diskuteras om etanolbilar är helt fossilbränsleoberoende. Staden har två val: Att antingen välja bort etanolfordon eftersom de är beroende av en mindre mängd bensin. Eller så väljer staden den nationella definitionen av fossiloberoende fordonsflotta 2030, som kan innebära att en mindre mängd fossila bränslen används.

Fordonsgas

Motorer anpassade till gasdrift är i sig fossilbränsleoberoende. Problemet är att biogasen inte räcker i dag och därför måste drygas ut med naturgas. Tekniskt är dock gasbilar fossilbränsleoberoende.

Förslag till åtgärder

I stadens *Strategi för miljöfordon och förnybara drivmedel – för ett fossilbränslefritt Stockholm*¹⁴ föreslås ett flertal åtgärder som kan leda till att vägfordonen som staden äger eller leasar är fossilbränsleoberoende senast 2030. Förslag till åtgärder är att staden:

- Följer Strategi för miljöfordon och förnybara drivmedel – för ett fossilbränslefritt Stockholm
- Vid förnyelser av fordon byter till fossilbränsleoberoende alternativ där så är möjligt

Kostnader

I dag finns olika former av ekonomiska subsidier för förnybara bränslen till fordon. Med dessa är priset för de förnybara bränslena något lägre, eller likvärdiga, jämfört med motsvarande fossila bränslen. Hur utformningen på subsidierna blir framöver är för närvarande föremål för utredningar från regeringens sida. Det är

¹³ På sommarhalvåret är inblandningen 15 % och på vinterhalvåret 25 %.

¹⁴ Strategin antogs av Miljö- och hälsoskyddsutskottet 2013-09-24

således inte möjligt att säga hur kostnadsbilden kommer att se ut under fram till 2030 och därefter.

Att ladda en elbil är betydligt billigare jämfört med att tanka fossila bränslen. År 2013 kostar elen som går åt för att köra en elbil tio kilometer ett par kronor. Motsvarande bränslepris för en bensindriven bil är cirka tio till femton kronor.

Staden byter ut cirka 130 fordon per år¹⁵. Vanligen är miljöfordon dyrare i inköp än motsvarande fordon som endast kan köras på fossila bränslen. Elbilar är i dagsläget betydligt dyrare. Den årliga merkostnaden för staden uppskattas till tre miljoner kronor med 2013 års prisbild.

¹⁵ Strategi för miljöfordon och förnybara drivmedel – för ett fossilbränslefritt Stockholm.

Varor – livsmedel och föremål

I analysen av stadens kontoplan framkommer tydligt att de största posterna som har klimatpåverkan är byggtreprenader, vård och omsorg samt utbildning. Sett enbart till varor är de största byggmaterial (som finns inom byggtreprenader), livsmedel samt pappersvaror. Vad gäller varor finns sällan uppgifter att få fram huruvida fossila bränslen har använts vid råvaruframställning, produktion och transporter. Däremot kan man i många fall få fram sammanställd information om varornas klimatpåverkan.

Livsmedel

Livsmedel har en stor klimatpåverkan, i första hand från jordbruk och djurhållning men även från förädling, förvaring, transporter och tillagning. Endast en del av livsmedlens klimatpåverkan kommer från fossila bränslen. Med kostnader enligt stadens kontokoder och SNI-koder var utsläppen från stadens inköp av livsmedel i storleksordningen 30 000 ton CO₂e år 2012.

För livsmedel finns ett flertal kriterier och märkningar för bland annat ekologi, rättvisa och ursprungsland. Någon motsvarande märkning för klimatpåverkan saknas. Det har gjorts försök att skapa kriterier för klimatmärkning av mat, men det har visat sig vara mycket komplicerat. I dagsläget finns därmed ingen märkning som har bred acceptans. Klimatpåverkan från ekologiska livsmedel motsvarar i stort sett klimatpåverkan från konventionellt odlade livsmedel.

Det finns framför allt två åtgärder som minskar klimatpåverkan från livsmedel; val av råvaror samt att minska andelen mat som slängs. Åtgärderna handlar dock inte enbart om att minska fossilbränsleberoendet utan även att minska utsläppen av växthusgaser vid livsmedelsproduktion.

LCA-beräkningar av mat visar dock entydigt att vissa typer av livsmedel har större klimatpåverkan än andra. Så har till exempel produkter från nötkreatur större påverkan än produkter från andra djur. Likaså är variationen stor mellan olika fisksorter beroende på fångstmetoder eller hur fisken är odlad. Vegetabilier har i allmänhet mindre klimatpåverkan än animaliska produkter.

Förutom att välja ingredienser som har låg klimatpåverkan har åtgärder för minskat svinn stor effekt. Inom skola och omsorg delas matsvinnet in i tre kategorier:

1. Tillredningssvinn, det vill säga blast, skal, skadade råvaror och råvaror som förfärs
2. Serveringssvinn, det vill säga mat som lagts upp för servering på exempelvis en buffé och som därefter inte får serveras igen
3. Tallrikssvinn, det vill säga mat som inte ätits upp på tallrikar

Åtgärder för att minska svinn från de olika kategorierna skiljer sig åt. Det behövs även olika sorters åtgärder inom barnomsorg, skola och äldreomsorg. De rester som inte går att undvika kan med fördel användas för biogastillverkning och på så sätt bidra till minskad användning av fossila bränslen.

Förslag till åtgärder

Staden kan:

- Mäta och sätta mål för att minska svinn av mat inom skola och omsorg
- Ge förutsättningar för att alla stadens enheter ska kunna sortera allt biologiskt avfall för insamling till biogasproduktion

Vad åtgärderna leder till avseende minskade utsläpp av växthusgaser bedöms i dagsläget som alltför komplext för att kunna följas upp i sin helhet.

Kostnader

Övergång till klimatsmarta måltider bedöms inte ge några extra kostnader för staden.

Övriga varor

Övriga varor som staden köper har var och en tämligen liten klimatpåverkan. Varugrupper som identifierats är: pappersvaror (totalt 3000 tonCO₂e i staden), IT, telefoni och elektronik, telefoner, datorer, elektriska apparater, möbler och inventarier, kontorsmaterial och dylikt samt läromedel, böcker. Storleken av de beräknade utsläppen för respektive vara och förvaltning/bolag framgår av diagram i bilaga 1. Det är naturligtvis angeläget att vidta åtgärder som minskar klimatbelastningen även från konsumtion av dessa varor.

I vissa fall finns LCA-värden framtagna för specifika varor. De kan vara framtagna av oberoende institutioner eller företaget som producerat varan. Med LCA-värdet kan en produkts klimatpåverkan bedömas. Men LCA-beräkningar ger inga entydiga jäm-

förbara data, detta då beräkningarna görs med olika systemgränser och antaganden av energislag vid råvarubrytning, produktion och transporter med mera. Exempelvis finns LCA-beräkningar för personbilar som anger värden mellan två och tio ton för samma bil. Beräknat med dessa värden sker utsläpp av växthusgaser mellan 250 – 1300 ton CO₂e på grund av stadens inköp av 130 bilar årligen.

Förslag till åtgärder

Det finns inga deklARATIONER avseende i vilken utsträckning varor produceras utan fossila bränslen. För att enhetliga jämförbara sådana deklARATIONER ska komma till stånd krävs det en efterfrågan på sådana från kunderna.

Staden kan:

- I samarbete med andra myndigheter efterfråga information om huruvida fossila bränslen använts vid produktion av varan vid upphandlingar

Tjänster som staden upphandlar

Tjänster som staden upphandlar innefattar många olika områden, till exempel byggtreprenader, drift av skolkök och telefontjänster. I denna studie har framkommit att de tjänster som har överlägset störst klimatpåverkan är byggtreprenader.

I detta kapitel avhandlas byggtreprenader, transporttjänster, vård- och omsorg samt hyra av lokaler.

Byggtreprenader

I stort sett allt som byggs i stadens regi, både avseende byggnader, infrastruktur och markarbeten genomförs av privata företag som är upphandlade av staden.

Utsläppen av växthusgaser som är knutna till byggtreprenader kan delas upp i flera olika faser:

1. Utsläpp som sker vid tillverkning av byggmaterial
2. Utsläpp på grund av energin som används för byggnadsarbeten
3. Utsläpp från transporterna av byggnadsmaterial
4. Utsläpp från byggmaterial och transporter vid underhåll av byggnader och infrastruktur
5. Utsläpp på grund av energianvändningen vid drift av byggnader och infrastruktur

Dessa har brutits ned i separata avsnitt enligt nedan.

Nybyggnad och underhåll

Utifrån stadens och fastighetsbolagens kontoplaner har det inte varit möjligt att särskilja byggnadsmaterial, energianvändning på byggplatsen och transporter i samband med byggen. Detta då dessa poster redovisas samlat som byggtreprenader. Osäkerheterna avseende utsläppen av växthusgaser är därför mycket stora. Med kontoplaner och SNI-koder som grund skulle de sammantagna utsläppen av växthusgaser från byggtreprenader upphandlade av staden kunna uppskattas till 200 000 ton CO₂e år 2012.

I rapporten analyseras byggmaterial, energianvändning på byggplatsen och byggtransporter som bedömts ha stor användning av fossila bränslen och stor klimatpåverkan.

I dagsläget saknas statistik för hur mycket energi som går åt vid uppförandet av byggnader och infrastruktur. Vid all nybyggnation

i Norra Djurgårdsstaden ska samtliga byggherrar mäta energianvändningen på byggplatsen och rapportera in data till Exploateringskontoret. Om några år bör det då finnas data som kan ligga till grund för kravställning på energianvändningen vid byggen.

Klimatpåverkan från nybyggnation beror till stor del på vilka material som används och mängden material. Därefter påverkas också byggnadens behov av energi under driftskedet av materialval.

Kunskapen om olika materials klimatpåverkan är inte tillräckligt detaljerad för att staden ska kunna ställa krav på val av byggnadsmaterial med låg klimatpåverkan. För närvarande sker inte heller någon uppföljning av hur mycket byggnadsmaterial som går åt vid ett bygge. Därmed saknas underlag för beräkningar av byggens faktiska klimatpåverkan.

Energianvändningen under byggprocessen omfattar framförallt elanvändning, transporter och bränsle till arbetsmaskiner och uttorkning av byggnaden. För närvarande saknas systematisk mätning, förutom på enstaka byggen som t.ex. Norra Djurgårdsstaden, av hur mycket energi av olika slag som går åt vid byggen.

Byggmaterial

Olika byggmaterial som har samma funktion i en byggnad har högst varierande klimatpåverkan vid framställningen av materialet.

Betong

Ett av de byggnadsmaterial som har störst klimatpåverkan är betong. Vid framställning av cement, vilket utgör huvudbeståndsdelen i betong, sker stora utsläpp av koldioxid. Dels sker utsläpp knutna till energianvändningen i tillverkningsprocessen, och dels som direkta utsläpp från den kemiska processen.

Å andra sidan tar den färdiga betongkonstruktionen upp koldioxid, mellan 15 till 20 procent av mängden CO₂ som avgick vid produktionen¹⁶. Framställningsprocessen kan även varieras så att den får lägre klimatpåverkan. Dessutom kan volymen betong minskas vid användning av vissa konstruktioner.

Stål

Produktion av byggnadsstål från järnmalm ger stora utsläpp av växthusgaser mycket på grund av den kemiska processen. Om

¹⁶ IVL Svenska Miljöinstitutet, Lunds Tekniska Högskola och Cementa

stålet produceras från skrot används betydligt mindre fossila bränslen vid processen. I stället används elenergi för att smälta och rena skrotet. Då blir storleken av utsläppen beroende av hur elen har producerats. LCA-värden för stål varierar mellan 300 kilo CO₂e per ton stål och 2500 kilo CO₂e per ton stål.

Trä

Träkonstruktioner är bra ur klimatsynpunkt då trä i sig binder koldioxid som därmed inte kan komma ut i atmosfären och bilda koldioxid. Jämfört med betong och stålkonstruktioner finns beräkningar som visar att utsläppen av växthusgaser minskar med 60 – 400 kilo per kvadratmeter vid byggnation med trä. De stora variationerna i utfallen indikerar svårigheterna med att göra jämförbara LCA-beräkningar.

Asfalt

Asfalt är en produkt som framställs av råolja och är därmed ett material med fossilt ursprung. Men det betyder inte att asfalten i sig ger utsläpp av växthusgaser. Däremot går det åt en hel del energi både vid framställning av asfalt liksom då asfalt läggs ut som gatubeläggning. Ur klimat- och resurssynpunkt är det således av stor betydelse att processerna använder så lite energi som möjligt.

På marknaden finns asfalt som produceras vid en temperatur av 120°C i stället för standardasfalt som produceras vid 160°C. Utsläppen av CO₂e reduceras med 30 procent med den låg tempererade asfalten. För gator med låg trafikbelastning kan så kallad kall asfalt användas. På grund av det lägre energibehovet minskar även kostnaden med lägre temperaturer på asfalten.

Energi på byggplatsen

På byggplatser används stora mängder energi. För närvarande saknas dock statistik på hur mycket energi som används.

Byggbodar

Energianvändningen som går åt till att värma byggbodar är betydande. I dag finns det energieffektiva byggbodar med tjockare isolering och uppvärmning med värmepumpar eller för anslutning till fjärrvärme. Viktigt vid etableringen av byggbodar är att de isoleras väl mot marken samt sinsemellan.

Arbetsmaskiner

På en byggplats finns många olika typer av arbetsmaskiner från byggekranar och hjullastare till handverktyg såsom skruvdragare

och bormaskiner. Till större maskiner används mestadels diesel och för övriga maskiner el.

Uttorkning av byggnadskonstruktioner

För att inte bygga in fukt i golv, väggar och tak är det viktigt att torka ut en byggnad under tiden som den uppförs. Till uttorkning kan användas gasol, fjärrvärme eller el.

Förslag på åtgärder

För att minska klimatpåverkan vid byggen skulle staden kunna ställa krav på:

- Mätning och inrapportering av mängden byggmaterial som används under byggprocessen. Åtgärden höjer troligen medvetandet och kan då leda till effektivare materialanvändning, minskat svinn av byggmaterial på grund av skador och stölder och därmed lägre kostnader
- Val av byggnadsmaterial med låg klimatpåverkan där så är möjligt
- Att Trafikverkets modell för klimatberäkningar vid byggande av trafikinfrastruktur används¹⁷
- Att lågtempererad alternativt kall asfalt används där så är möjligt
- Att varuleveranser sker till logistikcentra vid större byggprojekt
- Att energieffektiva byggbodar med maxgräns för energianvändningen används
- Att miljöbränslen används till arbetsmaskiner
- Att elen som används på byggarbetsplatsen uppfyller kraven för miljömärkning

Kostnader

Eventuellt kan några av ovanstående åtgärder ge ökade kostnader för staden och behöver utredas mer i detalj av berörda bolag och förvaltningar.

Personresor

Förutom resor och transporter som sker i stadens egna fordon, företas resor och transporter även som upphandlade tjänster. De personresor som bedömts vara mest beroende av fossila bränslen är flyg- och taxiresor, färdtjänst samt resor som sker inom upphandlade tjänster som exempelvis hemtjänst.

¹⁷ Trafikverket; Klimatkalkyl - Infrastrukturens klimatpåverkan i ett livscykelperspektiv

Flygresor

År 2012 gjordes flygresor till 1852 destinationer av 7257 personer. Flygresornas totala längd var 8 395 754 kilometer. Utsläppen av koldioxid var enligt resebyråns sammanställning 881 399 kilo. Med uppräkningsfaktor¹⁸ som väger in den totala klimatpåverkan blir utsläppen 2400 ton CO₂e.

Eftersom flygresor kommer att vara beroende av fossila bränslen under lång tid framöver¹⁹, är det rent strikt inte möjligt för staden att utnyttja flygresor i en fossilbränsleoberoende organisation. Eventuellt skulle kompensationsåtgärder kunna sanktionera flygresor. Flera kommuner i Sverige har interna klimatfonder där pengar avsetts vid flygresor²⁰. Dessa pengar används sedan till olika åtgärder i kommunen som minskar organisationens utsläpp av växthusgaser.

Taxiresor, färdtjänst och dylikt

Om det nationella målet om en fossilbränsleoberoende transportsektor 2030 är uppfyllt ska resor med bil inte utgöra något problem för stadens måluppfyllelse. Dock förutsätter det att biodrivmedel är fossilbränsle fria. Resonemang runt detta återfinns under rubriken Energi till stadens fordon.

Taxi

Staden har upphandlat taxiföretag. I upphandlingen ställs krav på miljöfordon som tankas med miljöbränslen. Redan idag kan således dessa resor vara fossilbränsleoberoende. Stadens resepolicy måste dock skärpas så att taxiresor alltid sker med det upphandlade bolagets miljöbilar.

Färdtjänst.

Vid upphandling av transportföretag som utför färdtjänsttransporter ställer staden redan idag krav på miljöfordon. För ett begränsat antal av transporterna krävs specialfordon som inte tillverkas för miljöbränslen.

Förslag till åtgärder

Staden följer

- Strategi för miljöfordon och förnybara drivmedel – för ett fossilbränslefritt Stockholm

¹⁸ Olika gaser har olika faktorer för strålningsdrivning ("radiative forcing index" eller RFI), dvs. gasens förmåga att ändra temperaturlansen i atmosfären.

¹⁹ International Civil Aviation Organization – A United Nations specialized agency

²⁰ Borås, Göteborg, Helsingborg, Upplands Väsby, Västerås, Växjö med flera

För att minska antalet resor skulle staden kunna:

- Ha videokonferenser eller webbkonferenser då det är ett fullvärdigt alternativ till ett fysiskt möte

Åtgärderna kräver att staden har lättillgängliga lokaler med uppkoppling för video- webbkommunikation.

För att minska utsläppen av växthusgaser kan staden:

- Tillse att tjänsteresor företas med tåg om det är ett fullgott alternativ
- I första hand utnyttja direktflyg (direktflyg orsakar mindre utsläpp än omstigningar då utsläppen är extra stora vid start och landning)
- Ställa krav på miljövänliga transporter vid upphandling av tjänster som genererar persontransporter som till exempel hemtjänst

Kostnader

Investeringar för inrättande av lokaler för videokonferenser samt drift av dessa.

Kostnaden för tågresor är i många fall högre än motsvarande resa med flyg.

Varutransporter

Varutransporter utförs dels av upphandlade budfirmor och dels av varuleverantörer där transporten ingår i priset vid köp av varor.

Upphandlade varutransporter

Staden har upphandlat transportföretag som ska utföra varutransporter med miljöbilar i möjligaste mån. Om det av logistiska skäl är effektivare att använda ett konventionellt fordon, kan detta dock vara att föredra. För vissa tyngre transporter finns endast få miljöfordon att tillgå på marknaden. Däremot kan oftast dessa fordon tankas med biodiesel.

Varutransporter inkluderade vid köp av varor

För denna typ av varutransporter är det utifrån tillgängliga data och beräkningsmodeller mycket svårt att beräkna klimatpåverkan. Staden har inga uppgifter om fordonstyp, körsträckor och fyllnadsgrad. Transporterna ingår i köpet av varan och ombesörjs av varuleverantören.

Tunga transporter

Vid anläggande av gator och torg samt sanering av mark sker många transporter med tunga fordon lastade med sten och jord.

Arbetena utförs med arbetsfordon som exempelvis grävmaskiner, hjullastare med mera. Tekniskt är det möjligt att redan idag ställa krav, då fossila drivmedel vanligen kan ersättas med biodrivmedel.

Förslag till åtgärder

Ur klimat- och miljösynpunkt är det inte enbart vilket bränsle som används för att framföra fordonet som är avgörande. Det är även angeläget att transporter sker så effektivt som möjligt, det vill säga att fordonen körs kortast möjliga sträcka och att de är välfyllda. En möjlighet att effektivisera transporterna är samordnade transporter till och från logistikcentraler. Det innebär att varor som staden inhandlar levereras till en central. Från den centralen distribueras varorna samordnat till stadens verksamheter. Därigenom kan mängden transporter till varje verksamhet minska. Exempel på logistikcentraler är en i Gamla Stan samt en för byggmaterial i Norra Djurgårdsstaden.

Staden kan ställa krav på:

- Samordnade transporter och leveranser till logistikcentraler
- Pröva separat upphandling av transporter. Vid köp av varor kan transporten av varorna upphandlas separat. Då kan krav ställas på transportfordon och leveranser
- Krav på fordon och drivmedel vid transporter och på arbetsmaskiner vid exploateringsarbeten på stadens mark

Fler åtgärder finns beskrivna i *Strategi för miljöfordon och förnybara drivmedel – för ett fossilbränslefritt Stockholm*.

Kostnader

Staden får kostnader för upprättande och drift av ytterligare ett eller flera logistikcentra. Eventuellt skulle logistikcentralerna kunna drivas tillsammans med närliggande kommuner.

Vård och omsorg

Sektorn vård och omsorg innehåller både äldreomsorg och barnomsorg som staden inte driver i egen regi. I analysen av klimatpåverkan får denna sektor stor påverkan. Här ryms emellertid alla kostnader som är förknippade med sådan verksamhet såsom löner, lokaler, varor som till exempel hygienartiklar och leksaker. Eftersom SNI-koder bygger på mycket schablonmässiga värden för verksamheter i Sverige, behöver de analyseras på en detaljnivå som visar vad som är relevant ur klimatsynpunkt för de olika verksamheterna.

För förbrukningsmateriel och energianvändning finns naturligtvis klimatpåverkan. Inom ramen för uppdraget och de metoder som använts har det dock inte varit möjligt att få fram storleksordningarna av dessa.

Förslag till åtgärd

- Staden analyserar sektorns klimatpåverkan samt möjligheterna att påverka användningen av fossila bränslen inom egenregidrivna och upphandlade verksamheter

Kostnader

Analyserna får visa vilka kostnader eller besparingar som uppstår.

Hyra av lokaler

Staden hyr en ansenlig mängd lokaler av privata fastighetsägare. Inom denna tjänst kan det förekomma fossil energianvändning för uppvärmning och el. Hyreskontrakt förekommer i tre olika former: 1) Hyra med värme och el inkluderad i hyran. 2) Hyra med värme, men inte el inkluderad. 3) Kallhyra där varken värme eller el är inkluderad. Med kallhyra har staden stor grad av påverkan. I kontrakt med både värme och el inkluderad blir däremot påverkanmöjligheterna begränsade.

Organisationen Fastighetsägarna har standardiserat en metod för att öka hyresgästens möjligheter att påverka bland annat fastighetsägarens användning av fossila bränslen. Gröna hyresavtal innebär att en samverkan sker mellan hyresvärd och hyresgäst för att gemensamt minska miljöpåverkan. Hur mycket klimatpåverkan kan minskas beror på vilka förutsättningarna var innan avtal tecknades. Staden kan vid hyra av lokaler genom gröna hyresavtal kräva att hyresvärden tecknar avtal om miljömärkt el och fossilbränsleoberoende fjärrvärme. Dessutom kan staden begära in energistatistik, till exempel avseende kilowattimmar per kvadratmeter hyrd lokalyta. Avtalet kan även omfatta matavfallsinsamling, tillgång till cykelrum och val av byggnadsmaterial vid ombyggnad och renovering.

Förslag på åtgärd

- Staden kan ställa krav på fossilbränsleoberoende energi vid hyra av lokaler

Kostnad

Gröna hyresavtal brukar inte påverka kostnader varken för hyresvärd eller för hyresgäst²¹.

²¹ Vasakronan

Sammanställning av förslag till åtgärder

Varor – Energi

- Samtliga berörda bolag och förvaltningar tar fram egna handlingsprogram för hur avvecklingen ska ske
- Hus som byggs i stadens regi är energieffektiva
- Befintliga byggnader som staden äger energieffektiviseras
- Fossilbränsleoberoende uppvärmning och elförsörjning av hyrda lokaler

Energi till stadens fordon

- Följer Strategi för miljöfordon och förnybara drivmedel – för ett fossilbränslefritt Stockholm
- Vid förnyelser av fordon byter till fossilbränsleoberoende alternativ där så är möjligt

Varor – Livsmedel

- Mäta och sätta mål för att minska svinn av mat inom skola och omsorg
- Ge förutsättningar för att alla stadens enheter ska kunna sortera allt biologiskt avfall för insamling till biogasproduktion

Övriga varor

- I samarbete med andra myndigheter efterfråga information om huruvida fossila bränslen använts vid produktion av varan vid upphandlingar

Byggentreprenader

- Mätning och inrapportering av mängden byggmaterial som används under byggprocessen. Åtgärden höjer troligen medvetandet och kan då leda till effektivare materialanvändning, minskat svinn av byggmaterial på grund av skador och stölder och därmed lägre kostnader
- Val av byggnadsmaterial med låg klimatpåverkan där så är möjligt
- Att Trafikverkets modell för klimatberäkningar vid byggande av trafikinfrastruktur används²²
- Att lågtempererad alternativt kall asfalt används där så är möjligt

²² Trafikverket; Klimatkalkyl - Infrastrukturens klimatpåverkan i ett livscykel-perspektiv

- Att varuleveranser sker till logistikcentra vid större byggprojekt
- Att energieffektiva byggbodar med maxgräns för energianvändningen används
- Att miljöbränslen används till arbetsmaskiner
- Att elen som används på byggarbetsplatsen uppfyller kraven för miljömärkning

Persontransporter

- Staden följer strategi för miljöfordon och förnybara drivmedel – för ett fossilbränslefritt Stockholm
- Ha videokonferenser eller webbkonferenser då det är ett fullvärdigt alternativ till ett fysiskt möte
- Tillse att tjänsteresor företas med tåg om det är ett fullgott alternativ
- I första hand utnyttja direktflyg (direktflyg orsakar mindre utsläpp än omstigningar då utsläppen är extra stora vid start och landning)
- Ställa krav på miljövänliga transporter vid upphandling av tjänster som genererar persontransporter som till exempel hemtjänst

Varutransporter

- Samordnade transporter och leveranser till logistikcentra
- Pröva separat upphandling av transporter. Vid köp av varor kan transporten av varorna upphandlas separat. Då kan krav ställas på transportfordon och leveranser
- Krav på fordon och drivmedel vid transporter och på arbetsmaskiner vid exploateringsarbeten på stadens mark

Vård och omsorg

- Staden analyserar sektorns klimatpåverkan samt möjligheterna att påverka användningen av fossila bränslen inom egenregidrivna och upphandlade verksamheter

Hyra av lokaler

- Staden kan ställa krav på fossilbränsleoberoende energi vid hyra av lokaler

Bilaga 1

För att få en bild av resultatredovisningen för budgetåret 2012 enligt stadens kontoplan har ett mindre representativt urval av organisationer inom Stockholms stad använts som utgångspunkt för insamling av information avseende respektive verksamhet. De förvaltningar och bolag som studerats är: Enskede-Årsta-Vantör stadsdelsförvaltning, Exploateringskontoret, Trafikkontoret, Stockholmshem samt Utbildningsförvaltningen. Exploateringskontoret redovisas ej i detalj då enbart upphandling av entreprenörer har betydelse i denna rapport.

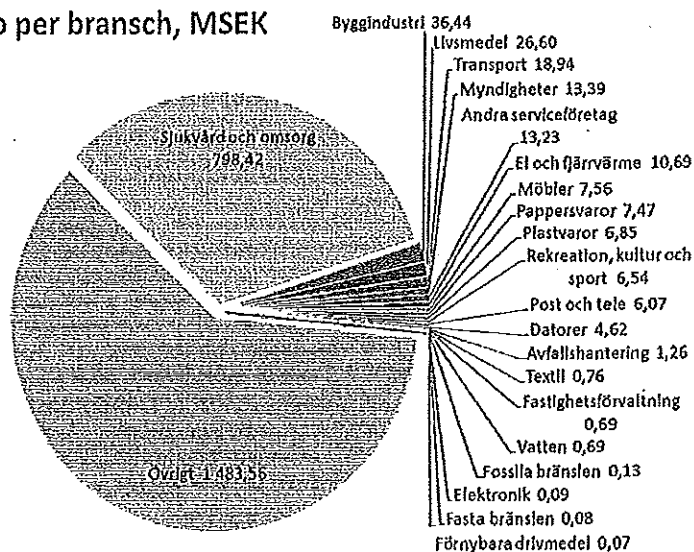
Stadsdelsförvaltning Enskede-Årsta-Vantör

För denna stadsdelsförvaltning är de två största kostnadsposterna Övrigt och Sjukvård och omsorg. Sjukvård och omsorg är stadsdelsförvaltningens huvudverksamhet och inkluderar äldreomsorg, stöd till funktionshindrade och annan omsorg.

Posten övrigt för stadsdelsförvaltningen i diagrammet är de kostnader som inte är till följd av en upphandling. Det handlar om lönekostnader, försäkringskostnader och bidrag mm. Dessa kostnader fördelas inte ut på branscher utan ses som fasta kostnader som inte kan påverkas genom förändring i upphandlingsskedet.

Av de övriga kontoposterna utgör Byggindustri och Livsmedel som stadsdelsförvaltningen upphandlar de största posterna.

Belopp per bransch, MSEK

Figur 5. Översikt över verksamheten och fördelning av totala kostnader för Enskede-Årsta-Vantör stadsdelsförvaltning år 2012

De tre mest klimatpåverkande branscherna i Enskede-Årsta-Vantör, utifrån kostnadsposterna är sjukvård och omsorg, livsmedel och byggindustri.

Sjukvård och omsorg är i sig inte någon "tung" klimatpåverkande aktivitet. Sjukvård och omsorg är dock, ur ett finansiellt perspektiv, den dominerande verksamheten vilket medför att den, med de nyckeltal som används, även får ett stort genomslag ur ett klimatperspektiv. I Sjukvård och omsorg ingår följande kontoposter från kontoplanen:

- Köp av enstaka platser inom huvudverksamhet
- Köp av huvudverksamhet
- Övrig entreprenad/köp av stödverksamhet

Livsmedel inkluderar här inköp av ekologiska och icke-ekologiska livsmedel, samt livsmedelsentreprenader. Livsmedel upphandlas för 3 % av det belopp som stadsdelsförvaltningen betalar på Sjukvård och omsorg men har nära 5 gånger så stor klimatpåverkan per krona. Detta gör att Livsmedel påverkar stadsdelsförvaltningens klimatpåverkan väsentligt mer än Sjukvård och omsorg.

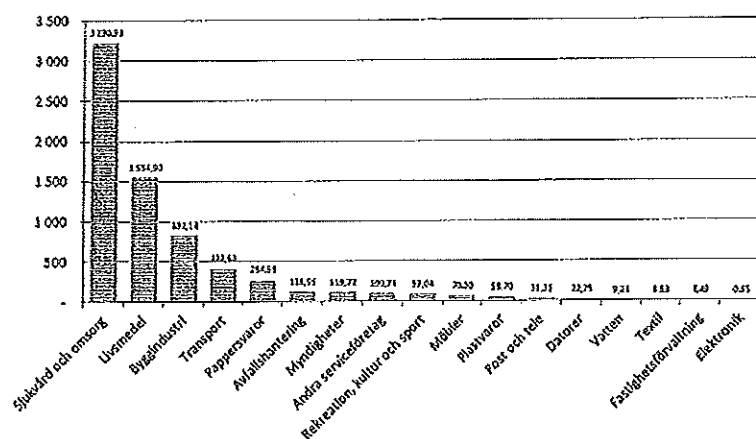
I Livsmedel ingår följande kontoposter från kontoplanen:

- Ekologiska livsmedel
- Kostentreprenader - ej ekologiska
- Livsmedel, ej ekologiska

Byggindustri omfattar främst de entreprenader som utförs av stadsdelsförvaltningen. Entreprenadernas utförande varierar mycket – från byggentreprenader till parkskötsel och markarbeten. I och med den stora variationen kan det vara svårt att definiera vad som är mest klimatpåverkande inom branschen totalt sett. Mest sannolik är användning av fossila bränslen. I Byggindustri ingår följande kontoposter från kontoplanen:

- Anläggnings- och reparationsentreprenader
- Husbyggnadsentreprenader
- Inköp av anläggningsmaterial
- Inköp av byggnads- och anläggningsmaterial
- Inköp av övrigt anläggnings- och underhållsmateriel
- Reparation och underhåll av lokaler och fastigheter

CO₂-ekv. per bransch, ton

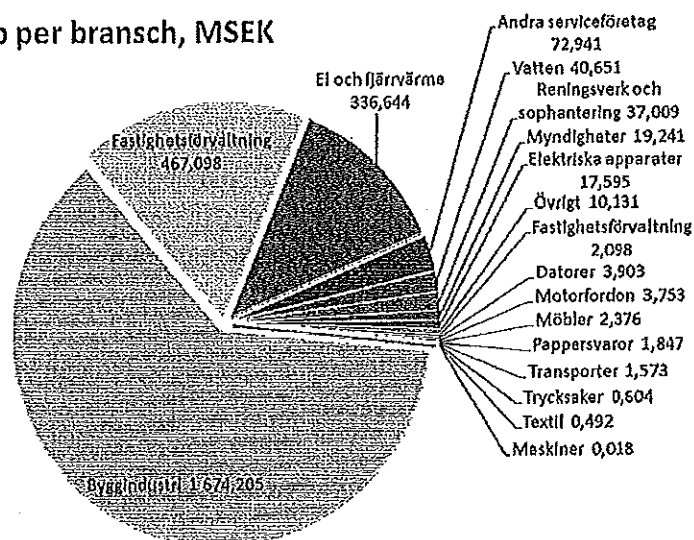

Figur 6. Stadsdelsförvaltningens klimatpåverkan per bransch uttryckt i ton CO₂-ekv (koldioxid ekvivalenter innefattar alla klimatpåverkande gaser omräknat till koldioxid).

Stockholms hem

De tre mest klimatpåverkande aktiviteterna i Stockholms hem, utifrån kostnadsposterna och med posten El och fjärrvärme borttagna (då det inte ingår i denna del av studien) är byggindustri, fastighetsförvaltning och andra serviceföretag.

Belopp per bransch, MSEK

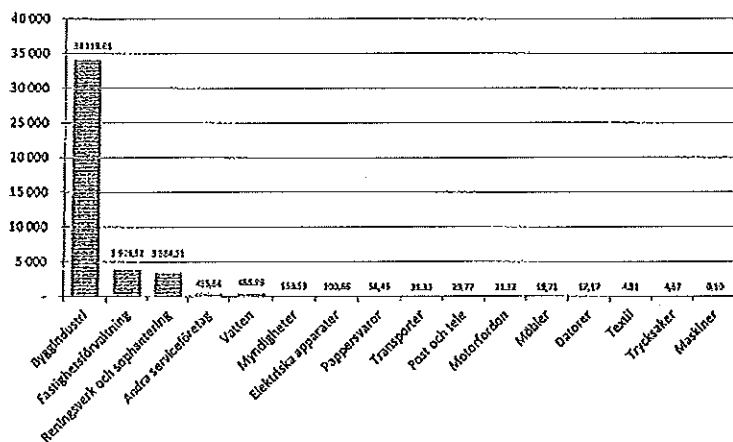
Figur 7. Översikt av Stockholms hems verksamhet år 2012 uppdelat i SNI branscher.

Byggnadsindustri står för Stockholms hems enskilt största klimatpåverkan. Stora kostnader och högt nyckeltal är bidragande orsaker. I Byggnadsindustri ingår följande kontoposter från kontoplanen:

- Inköp material och varor
- Parkunderhåll
- Nyproduktion

Fastighetsförvaltning är Stockholmsshems andra stora kontopost. Branschen som sådan är inte klimatpåverkande i samma utsträckning som Byggindustri utan ligger på ett mycket lägre index.

CO2-ekv. per bransch, ton

Figur 8. Stockholmsshems klimatpåverkan per bransch i ton CO₂e

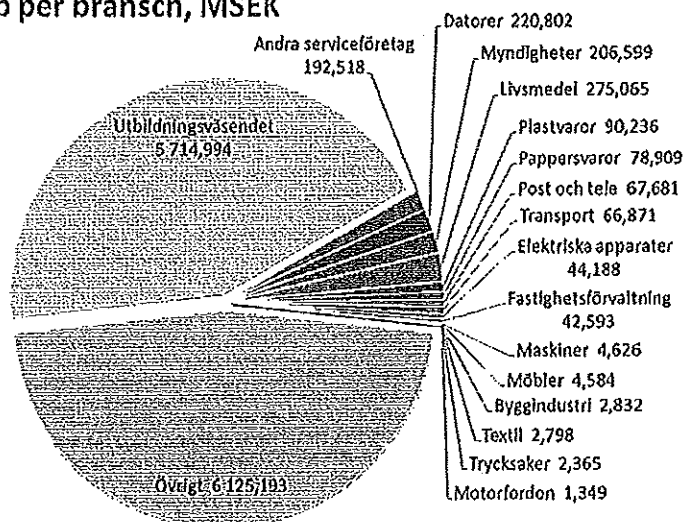
Utbildningsförvaltningen

Utbildningsväsendet är den i särklass största upphandlade branschen för utbildningsförvaltningen. Den innefattar de olika typer utbildningsplatser som staden köper in genom upphandling. Det kan handla om förskola, skola och vuxenutbildning som inte sker i utbildningsförvaltningens egen regi.

Näst största upphandlade bransch är Livsmedel. I denna bransch ingår upphandling av livsmedel och kostentreprenader. Dessa upphandlas i två delar var, en ekologisk och en ej ekologisk. Fördelningen mellan dessa är ca 11 % ekologiska livsmedel och 3 % ekologiska kostentreprenader.

Mindre kontoposter finns inom branscherna Datorer, Myndigheter och Andra serviceföretag. Dessa branscher innehåller nödvändiga stödfunktioner som till exempel städentreprenader, teknisk support och konsulter.

Belopp per bransch, MSEK

Figur 9. Översikt av utbildningsförvaltningens verksamhet år 2012 uppdelat i SNI branscher.

De tre mest klimatpåverkande branscherna i utbildningsförvaltningen, utifrån kostnadsposterna är utbildningsväsendet, livsmedel och pappersvaror.

Utbildningsväsendet har enligt metodiken den största klimatpåverkan av de branscher som utbildningsförvaltningen använder sig av i sin verksamhet. Branschen som sådan har dock en relativt låg inverkan på klimatet vid jämförelse per ton CO₂ per SEK men blir störst i och med kontopostens storlek.

I Utbildningsväsendet ingår följande kontoposter från kontoplanen:

- Köp av enstaka plats inom huvudverksamhet
- Köp av huvudverksamhet

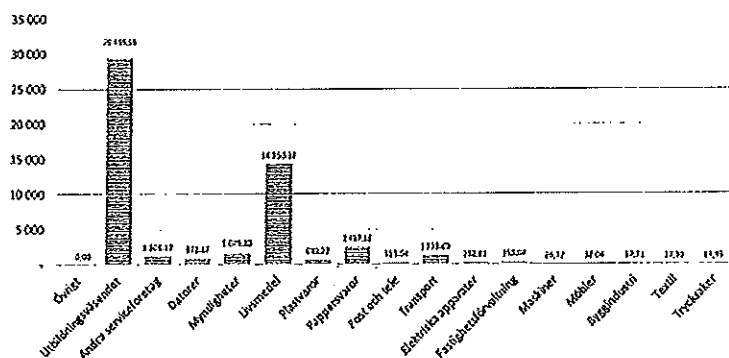
Livsmedel har en väsentlig klimatpåverkan med ett index på ca 5 ton/MSEK. Trots sin ringa storlek, sett till kontopost och kostnad, visar metodiken att Livsmedel har en klimatpåverkan på ca 14 000 ton 2012, ungefär hälften av den för Utbildningsväsendet. Att Livsmedel köps in på entreprenad gör även att transporter ökar och bidrar med mer klimatpåverkan.

I Utbildningsväsendet ingår följande kontoposter från kontoplanen:

- Kostentreprenader - ekologiska
- Kostentreprenader ej ekologiska

- Livsmedel, ej ekologiska
- Livsmedel, ekologiska

CO₂-ekv. per bransch, ton

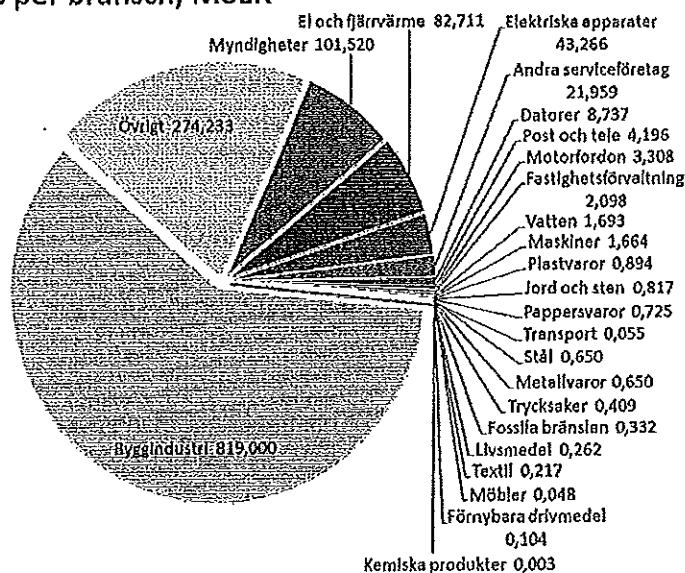

Figur 10. Utbildningsförvaltningens klimatpåverkan per bransch i ton CO₂-ekvivalenter.

Trafikkontoret

Fördelningen av kontoposter i branscher visar att den största branschen är Byggnadsmaterial och resterande branscher relativt små.

Belopp per bransch, MSEK

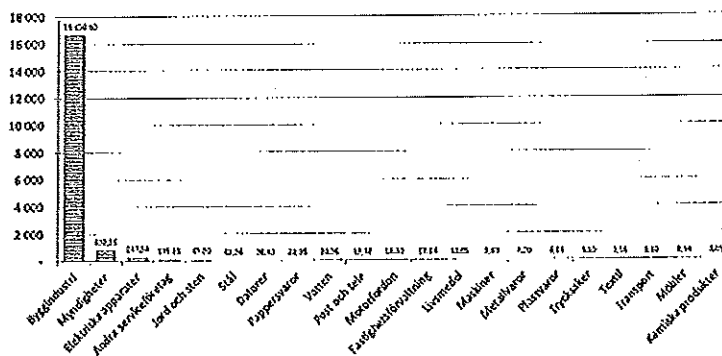

Figur 11. Översikt av Trafikkontoret verksamhetsdel Trafik- och gatuverksamhet år 2012 uppdelat i SNI branscher.

De tre mest klimatpåverkande branscherna i Trafikkontorets, utifrån kostnadsposterna trafik- och gatuverksamhet, är byggnadsmaterial, myndigheter och elektriska apparater. Byggnadsmaterial har enligt

metodiken den största klimatpåverkan och framstår här som den enda bransch som bör bli föremål för åtgärder. De andra branscherna är i jämförelse för små att åtgärder i dessa inte kommer att ge någon större effekt.

CO₂-ekv. per bransch, ton

Figur 12. Trafik- och gatuverksamhets klimatpåverkan per bransch i ton CO₂-ekvivalenter.

Bilaga 2

Miljöräkenskaper

Miljöräkenskaper är ett informationssystem som utvecklas för att systematiskt beskriva sambanden mellan miljö och ekonomi. Statistik om miljö och ekonomi ger underlag för kostnadsberäkningar av miljöåtgärder och miljöskador, analyser av miljöpolitik och ekonomisk politik samt indikatorer över miljötillstånd och uthållig utveckling. Inom ramen för arbetet med att utveckla miljöräkenskaper för Sverige bedrivs verksamhet vid tre olika myndigheter.

Statistiska centralbyrån utvecklar fysiska miljöräkenskaper, det vill säga ett statistiskt system i vilket miljöpåverkan och resursanvändning i fysiska termer kopplas samman med ekonomisk statistik om produktion och konsumtion. Systemet utgör underlag för analyser och indikatorer. Konjunkturinstitutet utvecklar miljöekonomiska modeller där man kan göra analyser av hur olika politiska förslag och beslut påverkar såväl miljön som landets ekonomi. Naturvårdsverket beskriver tillståndet i de svenska ekosystemen och hur dessa förändras. Naturvårdsverket gör också beräkningar av kostnaderna för att minska utsläpp och annan miljöpåverkan²³.

²³ SCB, 2013

CIRKULÄR 13:72

Ekonomi och styrning
Ekonomisk analys
Mona Fridell m.fl.
EJ

Kommunstyrelsen
Ekonomi/finans

Budgetförutsättningar för åren 2013–2017

I detta cirkulär presenterar vi:

- Ny skatteunderlagsprognos
- Definitivt taxeringsutfall 2013 för inkomstår 2012
- Skattesatser 2014
- Befolkningsuppgifter per den 1 november 2013
- Utfall kommunalekonomisk utjämning 2014
- Utfall LSS-utjämningen 2014
- Kommunal verksamhet, sammanvägt prisindex
- PO-pålägg för kommunerna 2014
- Internränta 2015
- Utbetalning av preliminära skatter och bidrag 2014
- Nya instruktioner till modellen Skatter & bidrag

Skillnaden mellan vår nya skatteunderlagsprognos och den bedömning som publicerades i oktober (se cirkulär 13:53) är små. Taxeringsutfallet för år 2012 blev 0,1 procent lägre än vi prognosticerade i oktober, utvecklingen år 2013 har reviderats upp marginellt och en lika marginell nedrevidering har gjorts för utvecklingen år 2016.

Bäddat för tillväxt

Den svenska ekonomin har utvecklats fortsatt svagt under hösten. Positiva signaler från omvärlden och från inhemska indikatorer tyder dock på att tillväxten tar bättre fart nästa år. Vi bedömer att Sveriges BNP i år växer med 0,9 procent och nästa år med 2,7 procent. Det är i stort sett samma bedömning som i oktober månads *Ekonomirapport*.

I hög grad är det den inhemska efterfrågan som bidrar till att tillväxten ökar nästa år – såväl investeringarna som hushållens konsumtionsutgifter växer i relativt snabb takt. Även exporten ökar, men här väntas tillväxten bli mer begränsad. Utvecklingen i

omvärlden har gradvis stärkts under 2013. På de flesta håll ser förutsättningarna ännu bättre ut inför nästa år, men tillväxten internationellt kommer trots det inte att nå upp i några högra tal och det får till följd att också den svenska exportens utveckling blir relativt dämpad.

Läget på den svenska arbetsmarknaden förbättras gradvis under 2014. Nedgången i arbetslösheten beräknas dock bli liten. Det fortsatt svaga arbetsmarknadsläget håller tillbaka pris- och löneutvecklingen. Löneökningarna fortsätter att understiga 3 procent och inflationen mätt som KPIX (dvs. KPI exklusive hushållens räntekostnader) håller sig runt 1 procent.

Den låga inflationen begränsar skatteunderlagets tillväxt. I reala termer, dvs. efter avdrag för pris- och löneökningar, är däremot skatteunderlagets tillväxt fortsatt stark i år. Nästa år begränsas tillväxten av pensionsinkomsterna till följd av att den s.k. bromsen aktiveras.

Tabell 1. Nyckeltal för den svenska ekonomin
Procentuell förändring om inte annat anges

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
BNP*	2,9	1,3	0,9	2,7	3,6	3,8	2,9
Sysselsättning, timmar*	2,0	0,7	0,4	0,6	1,4	1,7	0,8
Öppen arbetslöshet, nivå	7,8	8,0	8,0	7,8	7,4	6,8	6,6
Timlön, nationalräkenskaperna	3,2	2,8	2,3	2,8	3,2	3,6	4,0
Timlön, konjunkturlönestatistiken	2,5	3,0	2,5	2,8	3,2	3,6	4,0
Konsumentpris, KPIX	1,1	1,1	0,5	1,1	1,5	1,8	1,9
Konsumentpris, KPI	3,0	0,9	0,0	1,3	2,4	2,9	3,2
Reallt skatteunderlag**	2,4	1,9	1,9	1,1	2,1	2,4	1,7

*Kalenderkorrigerad utveckling.

** Korrigerat för regeländringar

Åren 2015–2017 växer skatteunderlaget med omkring 2 procent per år i reala termer. Den starka tillväxten är ett resultat framförallt av den återhämtning som beräknas ske på arbetsmarknaden. Sammantaget växer antalet arbetade timmar i den svenska ekonomin med 4 procent mellan 2014 och 2017. Tillväxten i svensk ekonomi kan till stor del återföras på inhemsk efterfrågan – såväl konsumtionen som investeringarna växer snabbt. En viss återhämtning sker också internationellt, men tillväxten på viktiga svenska exportmarknader som t.ex. euroområdet bedöms även fortsättningsvis bli betydligt svagare än tillväxten i Sverige.

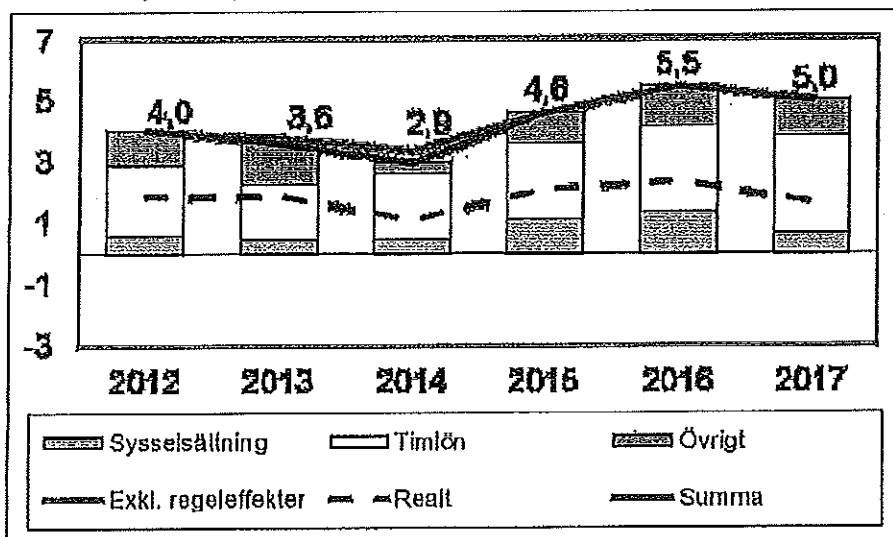
Den fortsatta lågkonjunkturen innebär att priser och löner utvecklas långsammare än normalt. Men i takt med att resursutnyttjandet stiger ökar också pris- och löneökningstakten. I år och nästa år ökar timlönerna med 2,5 respektive knappt 3 procent för att sedan öka med 4,0 procent år 2017 – ett år då den svenska ekonomin återfått konjunkturrell balans. Den underliggande inflationen (KPIX) stiger samtidigt från 0,5 till 1,9 procent.

Skatteunderlagstillväxten blir bättre om ett par år

Prognosen för år 2013–2017 baseras på den samhällsekonomiska bild som presenteras kortfattat här ovan och mer utförligt i MakroNytt nr 3/2013.

Det slutliga taxeringsutfall för år 2012 som Skatteverket redovisade den 19 november visar en ökning av skatteunderlaget med 4,0 procent jämfört med 2011. Även för 2013 beräknas skatteunderlagstillväxten vara dämpad. Det beror främst på att arbetsmarknaden karaktäriserats av en matt konjunkturåterhämtning med måttlig ökning av arbetade timmar och avtagande löneökningstakt. Nästa år väntas en fortsatt försiktig sysselsättningsökning. Men samtidigt börjar arbetslösheten minska och löneökningstakten tilltar, vilket innebär att löneinkomster bidrar mer till skatteunderlaget än året innan. Detta motverkas dock av en skral ökning av pensionsinkomsterna till följd av svag ökning av inkomstindex i kombination med att den så kallade bromsen i det allmänna pensionssystemet aktiveras. Nettoeffekten blir att skatteunderlagstillväxten avtar ytterligare.

Diagram 1. Skatteunderlagstillväxt och bidrag från vissa komponenter
Procent respektive procentenheter

Därefter förutser vi ett par år med stark konjunkturåterhämtning då arbetade timmar ökar rejält och även löneökningstakten tilltar samt pensionerna höjs i snabbare takt. Resultatet blir att skatteunderlaget växer i paritet med vad den gjorde under de sista åren före finanskrisen.

Förändringar jämfört med förra prognosen

Taxeringsutfallet för år 2012 blev 0,1 procent lägre än vi prognosticerade i oktober. Det var framförallt inkomst av näringsverksamhet som blev lägre än vi förutsett. Även i övrigt är skillnaden mellan vår nya bedömning och den prognos som publicerades i oktober (se cirkulär 13:53) små. Prognosen för 2013 har reviderats upp marginellt, medan den är oförändrad för 2014 och 2015 och en lika marginell nedrevidering har gjorts för utvecklingen år 2016. Det innebär att skatteunderlagets nivå är oförändrad jämfört med föregående prognos år 2013, 2014 och 2015. Upprevideringen 2013 avser bland annat pensioner och arbetslöshetsersättningar. År 2016 har en nedrevidering av sysselsättningsutvecklingen delvis motverkats av att pensionsinkomsterna nu förutses öka lite mer än vi trodde i oktober.

Tabell 2. Olika skatteunderlagsprognoser
Procentuell förändring

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2012-2017
SKL, dec 2013	4,0	3,6	2,9	4,6	5,5	5,0	28,4
ESV, dec 2013	4,0	3,6	3,2	4,0	4,7	4,5	26,6
SKL, okt 2013	4,1	3,5	2,9	4,6	5,6	5,0	28,7
Reg, sep 2013	4,3	3,9	2,7	4,4	5,2	5,1	28,5

Vid regeringssammanträdet den 19 augusti fastställdes regeringens septemberprognos för 2013 och 2014 som uppräkningsfaktorer för utbetalning av preliminär skatt.

Jämförelse med regeringens och ESV:s prognos

Totalt för perioden 2012 – 2017 är skillnaden mellan vår och regeringens prognos mycket marginell. Ser man till utvecklingen enskilda år finns däremot en del skillnader. Det nyligen publicerade taxeringsutfallet visar att regeringen överskattat skatteunderlagstillväxten år 2012. För 2013 förutser Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) nu svagare utveckling än regeringen gjorde i budgetpropositionen. Det beror främst på att lönehöjningarna ser ut att bli lägre än regeringens prognos, men motverkas delvis av bland annat en mer gynnsam sysselsättningsutveckling. De kommande åren räknar SKL med starkare skatteunderlagstillväxt än vad regeringen redovisade i budgetpropositionen. Det förklaras främst av mer optimistisk syn på sysselsättning, men också större ökning av vissa sociala ersättningar.

Den prognos Ekonomistyrningsverket (ESV) publicerat tidigare denna vecka visar större tillväxt av skatteunderlaget är SKL:s år 2014 men svagare därefter. Skillnaden för 2014 beror på att ESV räknar med större sysselsättningsökning än SKL. Differensen för 2017–2017 beror på att ESV-prognosen visar långsammare ökning av såväl sysselsättning och löneökningar som sociala ersättningar.

Definitivt taxeringsutfall 2013 för inkomståret 2012

Skatteverket har sammanställt det slutliga taxeringsutfallet för taxeringsåret 2013, som gäller inkomst intjänad under 2012. Den beskattningsbara inkomsten i riket ökade med 4,00 procent, vilket kan jämföras med 2,99 procent i taxering 2012 för inkomståret 2011. Jämfört med Skatteverkets första preliminära utfall i augusti innebär det slutliga utfallet att den beskattningsbara inkomsten blev 0,11 procentenheter lägre. I tabell 3 redovisas preliminära och slutliga taxeringsutfall för åren 2010–2013.

Tabell 3. Preliminära och slutliga taxeringsutfall för åren 2010–2013
Procent

	Aug	Sep	Okt	Nov	Skillnad nov-aug	Skillnad nov-okt
Taxering 2010	1,29	1,33	1,33	1,31	0,03	-0,02
Taxering 2011	1,94	2,10	2,13	2,16	0,22	0,03
Taxering 2012	2,95	2,97	2,97	2,99	0,04	0,02
Taxering 2013	4,11	3,96	3,95	4,00	-0,11	0,04

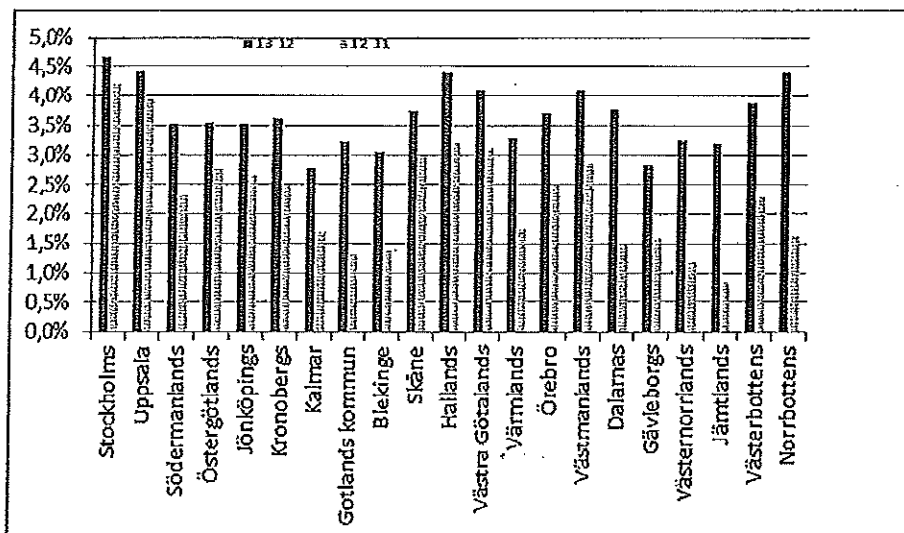
Källa: Skatteverket.

Regionala skillnader

Förändringen av skatteunderlaget mellan taxering 2013 och 2012 fördelar sig mycket olika mellan kommunerna. Mest växte skatteunderlaget i Sigtuna och Knivsta med 6,8

respektive 5,8 procent. Den lägsta ökningen uppgick till 0,6 procent. Totalt hade 85 kommuner en bättre skatteunderlagstillväxt än genomsnittet i riket.

Diagram 2. Skatteunderlagsutveckling, taxeringsåren 2013 och 2012 per län
Procentuell förändring

Källa: Skatteverket.

Den länsvisa spridningen av skatteunderlagstillväxten är inte lika stor som den kommunala. Den starkaste utvecklingen mellan taxering 2013 och 2012 återfinns i Stockholms län, där skatteunderlaget växte med 4,6 procent. Alla län hade positiv tillväxt, den lägsta tillväxten hade Kalmar, med 2,8 procent.

Indelat i kommungrupper växte den beskattningsbara inkomsten mest i storstäderna, (Stockholm, Göteborg och Malmö) med 4,9 procent och i förortskommuner till storstäderna. Den sistnämnda gruppen har de senaste åren haft högst faktisk medelskattkraft per invånare den 1 november året före inkomståret. I tabellen nedan syns skatteunderlagstillväxten och medelskattkraften per kommungrupp taxeringsåren 2013 och 2012.

Tabell 4. Skatteunderlagstillväxt och faktisk medelskattkraft per invånare den 1 november året före inkomståret, taxeringsåren 2013 och 2012, per kommungrupp

	Utveckl skatteunderlag	Medelskattkraft	Medelskattkraft
	2012-2013	tax 2013	tax 2012
Förortskommuner i större städer	3,7 %	176 848	171 248
Kommuner i glesbefolkad region	3,5 %	173 235	166 739
Glesbygdskommuner	3,1 %	155 514	149 387
Kommuner i tätbefolkad region	3,5 %	168 901	163 397
Förortskommuner i storstäderna	4,2 %	214 270	208 576
Pendlingskommuner	3,6 %	173 762	168 198
Storstäder	4,9 %	207 339	201 008
Turism- o besöksnäringsskommun	3,3 %	168 955	163 271
Större städer	4,0 %	180 963	175 338
Varuproducerande kommuner	3,1 %	170 799	165 109
Totalt	4,00 %	187 356	181 454

Slutavräkningar 2012–2014

Slutavräkning 2012

Enligt taxeringsutfallet blir slutavräkningen av 2012 års skatteintäkter 475 kronor per invånare den 1.11.2011. Avräkningen regleras i januari 2014. SKL:s decemberprognos 2012, som enligt riktlinjer från Rådet för kommunal redovisning låg till grund för bokslutet för 2012, gav en avräkning på 451 kr/invånare. Detta medför en korrigeringspost på +24 kr per invånare som påverkar bokslut 2013.

Slutavräkning 2013

Enligt Rådet för kommunal redovisning, Rekommendation 4:2, ska det bokas upp en preliminär avräkning för innevarande års skatteintäkter i bokslutet. Avräkningen ska enligt rekommendationen beräknas utifrån SKL:s skatteunderlagsprognos i december.

Regeringens fastställda uppräkningsfaktorer för 2012 och 2013 uppgår till 4,1 procent för båda åren, enligt *Budgetpropositionen för år 2013*. Uppräkningsfaktorerna innebär en högre uppräkning än förbundets prognos. Detta gör att vår prognos på slutavräkningen 2013 blir negativ med –244 kr per invånare. Jämfört med vår prognos i oktober (cirkulär 13:53) är det en försämring med 14 kronor.

Slutavräkning 2014

Regeringens fastställda uppräkningsfaktorer för 2013 och 2014 uppgår till 3,9 respektive 2,7 procent, enligt *Budgetpropositionen för 2014*. Uppräkningsfaktorerna innebär en högre uppräkning än förbundets prognos. Regeringens högre bedömning gör att vår prognos på slutavräkningen 2014 blir negativ med –38 kr per invånare den 1.11.2013. Jämfört med vår prognos i oktober (cirkulär 13:53) är det en förbättring med 40 kronor.

Disponering av resultatutjämningsreserven

Enligt kommunallagen får från och med år 2013 medel från en resultatutjämningsreserv (RUR) användas för att utjämna intäkter över en konjunkturcykel. När detta får göras måste framgå av de egna riktlinjerna för god ekonomisk hushållning. Ett sätt att avgöra om RUR får disponeras är att jämföra utvecklingen av det årliga underliggande skatteunderlaget för riket med den genomsnittliga utvecklingen de senaste tio åren. Med en sådan tillämpning får reserven användas om det årliga värdet väntas understiga det tioåriga genomsnittet. Med vår prognos beräknas detta vara fallet 2014. En annan förutsättning är att medlen från RUR ska täcka ett negativt balanskravsresultat.¹

Tabell 5. Rikets underliggande skatteunderlagsutveckling; tioårigt genomsnitt samt årlig utveckling
Förändring i procent per år

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Snitt 10 år	3,8	3,8	3,9	3,9	4,0	4,1
Årlig	4,0	3,8	3,4	4,6	5,5	5,0
Differens	0,2	0,0	–0,5	0,7	1,5	0,9

¹ Se RUR i praktiken, SKL 2013, www.skl.se. Klicka på Ämnen, Ekonomi, God ekonomisk hushållning.

Skattesatser 2014

Inför 2014 höjer 23 kommuner skattesatsen medan 7 kommuner sänker den. I 2 län skatteväxlar kommunerna och landstingen då kommunerna i dessa län tar över huvudmannaskapet för hemsjukvården, vilket innebär höjd skattesats i kommunerna och motsvarande sänkt skattesats i landstingen. I ett län skatteväxlas för färdtjänst, vilket innebär sänkt skattesats i kommunerna och motsvarande höjd skattesats i landstingen.

Medelskattesatsen i kommunerna ökar med 3 öre och i landstingen med 10 öre till följd av skattesatsförändringar (exklusive skatteväxlingar). Medelskattesatsen i kommunsektorn ökar totalt med 13 öre.

Störst sänkning gör Färgelanda kommun med 50 öre. De största skattehöjningarna exklusive skatteväxling görs i Bollnäs och Mjölby med 1 krona respektive 95 öre.

Solna kommer att ha den lägsta kommunala utdebiteringen 2014, med 17,12 och Dorothea den högsta, 23,90. Inklusive landstingsskatt återfinns de tre kommunerna med lägst skattetryck i Skåne, där Vellinge har den lägsta skattenivån med 28,89. De kommunvisa skattesatserna för 2014 finns på www.seb.se, under Offentlig ekonomi.

Befolkningsuppgifter per den 1.11.2013

Den 11 december presenterade Statistiska centralbyrån (SCB) befolkningsuppgifter per 1.11.2013. Kommunens befolkning per 1 november påverkar intäkterna i form av skatteintäkter och utjämningsbidrag/avgift. Den prognostiserade medelskattekraften 2014 blir cirka 93 kr per invånare högre på grund av att antalet invånare 1.11.2013 i riket var 4 570 färre än vår förra prognos, dvs. det beräknade skatteunderlaget divideras med ett något lägre antal personer. Kommuner som erhåller bidrag i inkomstutjämningen kommer att få högre ersättning och kommuner som betalar avgift kommer att betala en lägre avgift på grund av detta. I tabellen nedan presenteras befolkningsutfall och prognos samt medelskattekraft som ligger till grund för beräkningarna i Prognosunderlag K 2013-2017 13072.

Tabell 6. Befolkning i riket, utfall och prognos per 1.11 samt medelskattekraft 2012-2017

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Utfall	9 546 448					
Prognos		9 633 589	9 737 071	9 836 508	9 936 830	10 037 674
Förändring, %	0,742	0,913	1,074	1,021	1,020	1,015
Medelskattekraft						
Regeringens fastställda	184 858	193 793	198 651			
SKL:s prognos	187 356	192 671	196 465	203 318	212 332	220 698

Regleringsbidrag/avgift

Forbundet har gjort en bedömning av regleringsposten i den kommunalekonomiska utjämningen för åren 2014 till 2017 (tabell 7 och 8). Bedömningen bygger på:

- Vår skatteunderlagsprognos, som påverkar omslutningen i inkomstutjämningen
- Förändringar av anslaget kommunalekonomisk utjämning i BP2014

- Förändringar i utjämningsystemet enligt BP2014
- OBS! Med anledning av skatteväxlingarna mellan kommuner och landsting har statsbidragsramen justerats med 50,2 miljoner kronor jämfört med BP2014, eftersom regleringsposten annars skulle ha minskat pga. skatteväxlingarna.

Tabell 7. Prognos över regleringsbidrag/avgift 2014 till 2017
Miljoner kronor

	2014	2015	2016	2017
Inkomstutjämnning, netto (+)	57 674	60 268	63 583	66 763
Strukturbidrag (+)	1 908	1 928	1 948	1 968
Summa inkomster för kommunerna (1)	61 996	62 971	65 703	68 779
Ramanslag (-) (Utgift för staten) (2)	64 231	64 164	63 932	64 160
Differens → Regleringspost (2)-(1)	2 235	1 183	-1 771	-4 618

Tabell 8. Prognos över regleringsbidrag/avgift 2014 till 2017
Kronor per invånare

	2014	2015	2016	2017
Inkomstutjämnning, netto (+)	5 987	6 190	6 464	6 719
Strukturbidrag (+)	198	198	198	198
Summa inkomster för kommunerna (1)	6 435	6 467	6 679	6 922
Ramanslag (-) (Utgift för staten) (2)	6 667	6 589	6 499	6 457
Differens → Regleringspost (2)-(1)	232	121	-180	-465

Utfall kostnadsutjämnningen 2014

SCB redovisar definitiva beräkningar av kostnadsutjämnningen för bidragsåret 2014 via e-post till kommunerna. Kommunens bidrag eller avgift samt utfallet i de olika delmodellerna framgår av SCB:s material, varför inga kommunvisa tabeller bifogas detta cirkulär. Vi hänvisar istället till SCB:s utskick samt till information på SCB:s webbplats under adressen www.scb.se².

I förhållande till SCB:s preliminära beräkning från oktober förändras bidrag och avgifter marginellt på grund av att de redovisade kostnaderna för kollektivtrafiken har reviderats ned. Som mest förbättras utfallet med 18 kronor/invånare (Hallstahammar) och försämras som mest med 10 kronor/invånare (Alla kommuner i Stockholms län) i barnomsorgsmodellen. Utöver detta får ett antal kommuner större förändringar på grund av eftersläpningsersättningen i modellen för befolkningsförändringar i och med befolkningsutfallet per den 1.11.2013. Dessa förändringar från prognosen i oktober medför även att det stora flertalet kommuner får ett försämrat utfall med 36 kronor/invånare, då kostnaden för finansieringen av eftersläpningen ökat, se avsnittet nedan.

Utfallet av beräkningarna för den kommunalekonomiska utjämnningen överlämnas till skatteverket för att utgöra underlag för de bidrag och avgifter för 2014 som skatteverket preliminärt beslutar om i mitten av januari månad. Den kommun som eventuellt vill påtala fel i underlaget får göra det när skatteverket meddelat sitt beslut.

²www.scb.se > Hitta statistik > Statistik efter ämne > Offentlig ekonomi.

Eftersläpningseffekter i kostnadsutjämnningen

21 kommuner med hög befolkningstillväxt erhåller, inom kostnadsutjämnningens delmodell för befolkningsförändringar, ersättning för eftersläpningseffekter. Dessa redovisas i bilagan "Prognosunderlag K 2013–2017 13072". På grund av avrundningseffekter stämmer den inte exakt med SCB:s utskick. Observera att eventuell ersättning för åren 2015–2017 inte är inkluderad i prognosunderlaget.

Standardkostnaden baseras på antalet personer som överstiger gränsvärdet på 1,2 procent. Detta antal personer läggs till folkmängden 1/11 2013 och utifrån detta görs en ny beräkning av utjämnningssystemet (inkomst- och kostnadsutjämnning, strukturbidrag och regleringspost) för 2013. Eftersläpningsbidraget 2014 är skillnaden mellan dessa "teoretiska" beräkningar och de faktiska utfallen för 2013.

Tabell 9. Kommuner med eftersläpningsersättning i kostnadsutjämnningen

Kommun	Genomsnitt 2008–2012	Förändring 2012–2013	Bidrag kr/inv	Kommun	Genomsnitt 2008–2012	Förändring 2012–2013	Bidrag kr/inv
Botkyrka	1,50 %	1,50 %	139	Täby	1,49 %	1,49 %	123
Haninge	1,92 %	1,92 %	310	Upplands Väsby	1,96 %	1,96 %	330
Huddinge	1,61 %	1,61 %	186	Upplands-Bro	1,45 %	1,45 %	108
Järfälla	1,34 %	1,34 %	63	Knivsta	1,97 %	1,97 %	346
Nacka	1,75 %	1,75 %	231	Uppsala	1,35 %	1,35 %	62
Sigtuna	2,48 %	2,48 %	564	Malmö	1,59 %	1,59 %	177
Sollentuna	1,99 %	1,99 %	342	Göteborg	1,41 %	1,41 %	91
Solna	2,01 %	2,01 %	281	Härryda	1,34 %	1,34 %	63
Stockholm	1,87 %	1,87 %	264	Strömstad	1,82 %	1,82 %	258
Sundbyberg	4,23 %	4,23 %	1268	Örebro	1,23 %	1,23 %	12
Södertälje	1,79 %	1,79 %	275				

Eftersläpningsbidraget finansieras gemensamt av alla kommuner med 64 kronor per invånare. Detta innebär att kostnaden för finansieringen är 36 kronor mer per invånare än enligt de preliminära uppgifterna från SCB i oktober. Orsaken till den stora förändringen är främst att Stockholms standardkostnad ökade med 117 kronor, Malmö med 104 kronor och Göteborg med 54 kronor per invånare från septemberprognosen och till det slutliga utfallet.

Utfall LSS-utjämnningen 2014

SCB har beräknat utfallet av bidragen och avgifterna i LSS-utjämnningen för år 2014. Skillnaden mot den förra preliminära beräkningen i september är att folkmängden justerats per den 1 november 2013. Några kommuner har dessutom förändrat sina uppgifter i verksamhetsstatistiken (5 stycken) och underlaget för personalkostnadsindex enligt räkenskapssammandraget 2012 (4 stycken) som också påverkar utfallet. Beräkningarna för bidrags- och avgiftsåret 2014 baseras på verksamhetsstatistik över antalet LSS-insatser 2012, genomsnittliga kostnader enligt RS 2012 samt personalkostnadsindex beräknade på 2012 års förhållanden.

LSS-utjämnings 2015

Vi kommer att göra en första prognos på utfallet i LSS-utjämnings för 2015, med hjälp av SCB, i april. Preliminärt utskick är 29 april. I likhet med första prognosen för 2014 kommer utjämnings för de kommuner som skickat in RS 2013 före 16 april till SCB att beräknas med de aktuella uppgifterna från RS. Ordinarie sista dag för inlämning av RS är 21 mars så kommunerna har ytterligare drygt tre veckor för insändning för att få ett bättre prognosunderlag för LSS-utjämnings.

Kommunal verksamhet, sammanvägt prisindex

I våra kalkyler beräknas kommunernas verksamhetskostnader både i löpande och fasta priser. Den årliga förändringen av kostnaderna i fasta priser kallas också verksamhetens volymförändring. Volymförändring utgörs alltså av skillnaden mellan förändring i löpande pris och prisförändringar på arbetskraft (löneökningar) och annan förbrukning. I tabellen nedan redovisas vår aktuella prognos för perioden 2012–2017. Nästa prognos publiceras i samband med vår skatteunderlagsprognos i februari. Syftet med publiceringen är att de kommuner som så önskar ska kunna räkna om mellan löpande och fasta priser, t.ex. i budgetarbetet, med samma förutsättningar som används i SKL:s kalkyler.

Tabell 10. Prisindex för kommunal verksamhet (PKV) (1 = föregående år)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Arbetskraftskostnader*	1,026	1,024	1,026	1,030	1,034	1,038
Övrig förbrukning	1,016	1,014	1,018	1,022	1,026	1,028
Prisförändring	1,023	1,021	1,024	1,028	1,031	1,035

*Inklusive förändringar i arbetsgivaravgifter och kvalitetsjustering.

Prisförändringen på arbetskraft innevarande år är SKL:s prognos för timlöneökningarna för anställda i kommunerna inklusive kända förändringar av lagstadgade och avtalsenliga kollektiva avgifter. Prognosen för kommande år baserar sig på timlöneutvecklingen för hela arbetsmarknaden enligt SKL:s prognos och beslutade förändringar av arbetsgivaravgifterna. Det sker en kontinuerlig ökning av kvaliteten på arbetsinsatsen, bl.a. till följd av högre utbildningsnivå, och därmed höjda löner. Vi betraktar denna kvalitetsökning som en volymförändring och inte som en prisförändring, därför justeras timlöneökningarna ned med en uppskattning av kvalitetsökningen.

Priset på övrig förbrukning utgörs av en sammanvägning av vår prognos för KPIX, dvs. konsumentprisindex exklusive räntekostnader för egnahem och en uppskattad löneandel. Lönekostnader respektive övriga prisförändringar vägs med sina respektive vikter i totalkostnaderna.

PO-pålägg för kommunerna 2014

PO-pålägget för kommuner beräknas till 38,46 procent av lönesumman 2014, vilket är oförändrad nivå jämfört med år 2013, och också oförändrade uppgifter jämfört med det tidigare publicerade preliminära PO-pålägget.

Arbetsgivaravgifterna enligt lag är sammantaget oförändrade för år 2014, 31,42 procent.

Premien för avtalsförsäkringarna beräknas till 0,21 procent av lönesumman år 2014. Premierna för AGS-KL och Avgiftsbefrielseförsäkringen är fastställda till noll procent, medan premien för trygghetsförsäkring vid arbetsskada (TFA-KL) uppgår till 0,01 procent på lönesumman. För tjänstegrupplivförsäkringen (TGL-KL) som administreras av KPA uppgår premien till 0,10 procent av lönesumman år 2013. Premien för omställningsförsäkringen (KOM-KL) är schablonberäknad till 0,10 procent på lönesumman. Den tidigare förutbetalda premien avseende KOM-KL är nu förbrukad.

Förbundet rekommenderar ett oförändrat kalkylerat pålägg avseende avtalspensioner på 6,83 procent 2014 för kommunerna.

Sammantaget resulterar detta i ett PO-pålägg på 38,46 procent av lönesumman. Se *bilaga 1* för kommunernas arbetsgivaravgifter för 2013 och 2014.

Internränta 2015

För 2015 föreslår SKL en internräntesats på 3,2 procent. Det är i linje med vår prognos för den långa statsobligationsräntan 2015. För 2014 föreslogs i december 2012 en internränta på 2,5 procent.

SKL presenterar årligen en intern räntesats för kommuners beräkning av kapitalkostnader. Som ett underlag till beräkning av kommande års budgetunderlag fastställs en räntesats i början av varje kalenderår, avseende nästkommande år. Internräntan enligt den nominella metoden syftar till att visa den genomsnittliga finansieringskostnaden för aktiverade investeringar under hela deras ekonomiska livslängd. Den räntesats som föreslås ska främst användas vid kapitalkostnadsberäkningar för aktiverade investeringar. Det kan vid andra kalkyleringstillfällen vara helt riktigt att göra andra bedömningar om räntesatser såsom vid lokala avtalsförfaranden, prissättningar eller dylikt där internräntan helt enkelt inte speglar rådande förhållanden.

Bromsens betydelse för pensionerna år 2014

Under nästa år aktiveras den s k bromsen i pensionssystemet. För att det allmänna pensionssystemet ska vara stabilt ska tillgångarna minst motsvara skulderna. År 2014 är skulderna högre än tillgångarna varför pensionerna justeras ned med det s.k. balanstalet. Detta är 0,9837 år 2014, vilket innebär att inkomstpensionerna sänks med 1,6 procent. En svag utveckling av inkomstindex, som ökar enbart med 0,5 procent, bidrar till att pensionerna år 2014 nominellt minskar med 2,7 procent³ varav 1,6 procent förklaras av bromsen.

Kommuner och landsting har tidigare haft tjänstepensioner som varit bruttosamordnade med den allmänna pensionen. Bruttosamordningsreglerna tillämpas för dem som gick i pension t.o.m. år 2002 enligt PA-KL-avtalet (i allmänhet födda 1937 och tidigare). *Arbetsstagare som gått i pension enligt detta avtal är garanterade en bruttopension som värdesätts med utvecklingen av prisbasbeloppet alltsedan år 2002.* År 2011–2012 fick de kommunala arbetsgivarna ökade kostnader pga. den då aktiverade bromsen.

³ Pensionerna är följksamhetsindexerad, dvs inkomstindex är reducerat med 1,6 % . Dvs = 0,5 - 1,6 - 1,6 = - 2,7 %

År 2014 kommer det inte bli någon kompensation från de kommunala arbetsgivarna eftersom utvecklingen av inkomstindex sedan år 2002 överstiger utvecklingen av prisbasbeloppet, garantin är därför redan uppfylld. Även de kommunala pensionärerna får se sina pensioner minska år 2014. Det blir därför ingen extra pensionskostnad för de kommunala arbetsgivarna.

Tabell 11. Senaste prognos från pensionsmyndigheten
Procent

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Förändring av inkomstindex	+3,7	+0,5	+3,3	+4,0	+3,9	+3,6
Balanseringseffekt (broms/gas)	+2,0	-1,6	+0,2	+2,8	+1,7	-0,7
Förändring av balansindex	+5,8	-1,1	+3,5	+6,9	+5,6	+2,9
Nominal förändring av inkomstpensionerna	+4,1	-2,7	+1,9	+5,2	+4,0	+1,3
"Real" förändring av inkomstpensionerna	+2,9	-2,5	+1,0	+3,2	+1,3	-1,6

Källa: Pensionsmyndigheten.

Åren 2015, 2016 och 2017 ser det enligt prognosen ut som att inkomstindex kommer att utvecklas starkare, och troligen blir det ingen ytterligare bromseffekt år 2015. I stället ser det ut att bli en uppräknings utöver den ordinarie ("gas") år 2016 och 2017. Detta för att systemet ska kunna återgå till balans. Det innebär en starkare ökning av pensionerna med över 5 procent år 2016 enligt denna prognos. Prognosen för år 2015 är dock blygsamma 1,9 procent.

De kommunala skatteintäkterna försvagas p g a den svagare utvecklingen av skatteunderlaget. Enbart bromseffekten år 2014 dvs. 1,6 procents reducering av pensionen leder till cirka 1–1,5 miljard kronor svagare skatteintäkter i kommuner och landsting.

Utbetalning av preliminära skatter och bidrag 2014

Skatteverkets betalar ut skatter och bidrag under år 2014 den tredje vardagen efter den 17:e varje månad till Plusgirot/Bankgirot. Utbetalningsdagarna finns i tabell 11.

Tabell 12. Utbetalnings- och bokföringsdag för preliminära skatter och bidrag 2014

	Utbetalningsdag	Bokföringsdag		Utbetalningsdag	Bokföringsdag
Jan	22	23	Jul	22	23
Feb	20	21	Aug	20	21
Mar	20	21	Sep	22	23
Apr	24	25	Okt	22	23
Maj	21	22	Nov	20	21
Jun	23	24	Dec	22	23

Slutavräkningen för 2012 års skatteintäkter justeras i samband med januari månads skatteutbetalning.

Kommunvisa beräkningar av skatter och bidrag 2013–2017

I samband med varje uppdatering av våra beräkningar publiceras "Prognosunderlag K 2013–2017" på vår webbplats på nedanstående länk:

<http://www.skl.se/web/Skatteunderlagsprognos.aspx>

Genom att i Excelfilen skriva in den egna kommunkoden, får man beräkningar och bakgrundsuppgifter för sin kommun.

I prognosunderlaget redovisas kommunvisa beräkningar av skatter och statsbidrag för åren 2013–2017. Från och med det år ett bidrag övergår från att vara riktat till att bli generellt inordnas motsvarande belopp i prognosunderlaget. På vår webbplats finns en tabell som innehåller vissa riktade statsbidrag samt regleringar av anslaget för kommunalekonomisk utjämning. Av tabellen framgår om och när vissa specifika bidrag ingår i prognosen eller inte. Tabellen återfinns via rubriken Ämnen, Ekonomi, Budget och planering, Statsbidrag, eller via nedanstående länk:

http://www.skl.se/vi_arbetar_med/ekonomi/budget_och_planering/modellensob/uppdateringstabell_skatter_o_bidrag_k

Från och med 2012 redovisas även intäkter från fastighetsavgiften i prognosunderlaget. Fastighetsavgiften påverkas inte av våra skatteunderlagsprognoser.

Skillnader jämfört med förra beräkningen (cirkulär 13:53) beror på:

- Ny skatteunderlagsprognos
- Definitivt taxeringsutfall 2013 för inkomstår 2012
- Skattesatser 2014
- Skatteväxlingar mellan kommuner och landsting i vissa län
- Befolkningsuppgifter per den 1 november 2013
- Utfall kommunalekonomisk utjämning 2014
- Utfall LSS-utjämningen 2014

Beräkningarna bygger i övrigt på 2014 års skattesatser samt att befolkningen i varje kommun utvecklas i takt med riksprognosen.

Gör kommunens egen intäktsprognos åren 2013–2017 med hjälp av modellen "Skatter & bidrag"

Med hjälp av modellen kan du se kommunens intäkter efter olika antaganden om:

- Skattesats
- Antal invånare och åldersstruktur i den egna kommunen
- Skatteunderlagsutvecklingen i den egna kommunen
- Skatteunderlag i riket

Du får också en ökad förståelse för hur utjämningssystemets olika delar påverkas av förändringar i befolkningen och av skatteunderlagets utveckling i riket. Vi informerar kontinuerligt i våra cirkulär om hur ändrade förutsättningar ska föras in i modellen.

Modellen är endast tillgänglig för dig som ansvarar för kommunernas ekonomi- eller finansfunktion. Priset är 1 750 kronor för såväl nytillkomna användare som för de som haft modellen 2013.

Kommuner som inte haft modellverktyget under 2013 gör beställningen via vår beställningsblankett. Beställningsblanketten kan hämtas från vår webbplats www.skl.se under Vi arbetar med. Klicka på Ekonomi, Budget och planering, Skatter & bidrag K. Spara den först på Din dator innan Du fyller i den!

Blanketten kan sen e-postas till Mona Fridell, Sveriges Kommuner och Landsting, 118 82 Stockholm, e-post: mona.fridell@skl.se.

Rutiner för prenumeration/beställning av modellen år 2014

Förnyad prenumeration för gamla användare

De som haft modellverktyget under 2013 och även vill fortsätta ha det under 2014 behöver inte göra någon ny beställning. Däremot vill vi snarast, dock senast den 7 januari 2013, få nya uppgifter från de kommuner som bytt kontaktperson och/eller fakturaadress under 2013. Skicka nya uppgifter till Mona Fridell, e-post: mona.fridell@skl.se

Om kommunen inte vill ha modellverktyget år 2014 måste vi få en anmälan om detta till oss senast den 7 januari. Skicka avanmälan till Mona Fridell, e-post: mona.fridell@skl.se

I mitten av januari skickar vi ut faktura till de kommuner som ej "sagt upp" sin prenumeration.

Beställning för nya användare

Kommuner som inte haft modellverktyget under 2013 gör beställningen via vår beställningsblankett. Beställningsblanketten kan hämtas från vår webbplats www.skl.se under Vi arbetar med. Klicka på Ekonomi, Budget och planering, Skatter & bidrag K. *Spara den först på Din dator innan Du fyller i den!*

Blanketten kan sen e-postas till Mona Fridell, Sveriges Kommuner och Landsting, 118 82 Stockholm, e-post: mona.fridell@skl.se.

Budgetdagen 2014 och kurs i utjämningsystemet och modellen "Skatter & bidrag" samordnas

Som vi tidigare aviserat kommer vi att samordna Budgetdagen 2014 och kurs i utjämningsystemet och modellen "Skatter & Bidrag". Dag 1 = Budgetdagen 2014, dag 2 = kurs.

Upplägget för Budgetdagen kommer vara heldagsseminarium. Den kommer att beröra ämnen som det ekonomiska läget, aktuella utredningar som assistans- och kommunal-lagsutredningen, teoretiska exempel och praktiska kommunexempel kring resurs-fördelning, ersättningssystem och resultatstyrning.

Separat inbjudan och detaljerat program kommer att skickas ut under januari.

Förmiddag dag 2 kommer att ägnas åt utjämningsystemets grunder med fokus på de förändringar som införs från 2014 samt aktuella frågor med koppling till systemet. Eftermiddagen dag 2 vigs åt modellen Skatter & bidrag, med praktiska övningar och

möjlighet till att arbeta med egna frågor med stöd/handledning. Kurstillfällena anordnas vid fyra tillfällen.

Datum

Luleå 18–19 februari

Stockholm 20–21 februari

Malmö 4–5 mars

Göteborg 6–7 mars

Det är möjligt att anmäla sig till enbart dag 1, enbart förmiddag dag 2, enbart heldag 2.

Kostnad

Dag 1: 1 600 kronor

Dag 2 f.m. 1 000 kronor

Dag 2 hela 1 500 kronor

Sista anmälningdatum är 2014-02-03.

Anmälan gör man via följande länk:

https://www.klfkurs.se/Delegia_klf/attendee/default.asp?ProjectId=&PageId=6987

Uppdatering av modellen "Skatter & bidrag"

Observera att det är den nya versionen av modellen "Skatter & bidrag", som skickades ut den 1 oktober, som ska uppdateras.

Kommuner som använder den förenklade uppdateringen laddar ner filen:

- Uppdateringsfil-13072nr7.xls

från sidan www.skl.se/modellensob. Följ sedan instruktionerna i filen eller manualen, för att uppdatera modellen efter förutsättningarna i detta cirkulär.

Kommuner som uppdaterar modellen manuellt behöver göra nedanstående förändringar i blad 2 Indatabladet. OBS det är mycket som ska uppdateras i enligt detta cirkulär, vi rekommenderar den förenklade varianten. Börja i så fall med att köra föregående uppdateringsfil 13053nr6 innan ovanstående fil körs. För att ändra i modellen *måste man ta bort bladets skydd*. Detta görs genom att man går längst upp på skärmen till meny Verktyg och väljer Skydd/Ta bort bladets skydd och på frågan om lösenord skriver "kommun".

På vår webbsida finns en Excelfil "Manuell-uppdatering-nySoB2013.xls" där man kan kopiera de värden som behövs för den manuella uppdateringen. I filen har varje cirkulär ett eget blad. Dessutom kommer befolkningsuppgifter och prislappar att finnas på separata blad i samma fil. De cellhänvisningar som anges nedan finns också angivna i Excelfilen. Klicka på Ämnen, Ekonomi, Budget och planering, Skatter och bidrag K, Uppdatering K och välj att ladda ner filen Manuell-uppdatering-nySoB2013.

- Skriv in SKL:s skatteunderlagsprognos i cellerna B9 till G9. Beloppen syns i tabell 2, första raden.

- Skriv in rikets taxeringsutfall 2013 för skatteintäkter 2012 i cell C19. Beloppet är: 1 775 405,5482
- Skriv in följande formel i cell B9: =B11.
- Skriv in kommunens definitiva taxeringsutfall 2013 för skatteintäkter 2012 i cellen C20. Värdena finns i "Prognosunderlag K 2013–2017 13072", cell C48. Prognosunderlaget finns på vår webbplats på nedanstående länk:
<http://www.skl.se/web/Skatteunderlagsprognos.aspx>
- Skriv in rikets befolkning per 1.11 2013 samt prognosen för åren 2014–2016 i cellerna D26–G26. Värdena finns i "Prognosunderlag K 2013–2017 13072", cellerna D42–G42.
- Skriv in kommunens befolkning per 1.11 2013 samt förbundets prognos för åren 2014–2016 i cellerna D29–G29. Uppgifterna finns i "Prognosunderlag K 2013–2017 13072", cellerna D44–G44.
- Skriv in justerad statsbidragsram för åren 2014–2017 i cellerna D32–G32. Beloppen är: 64 231,239; 64 154,325; 63 932,325; 64 160,425
- Skriv in beloppen för inkomstutjämningsbidraget netto åren 2014 till 2017 i cellerna D35–G35. Beloppen är: 57 673,861; 60 268,379; 63 583,270; 66 762,878
- Skriv in det överskjutande nettobeloppet för kostnadsutjämnningen 2013 i cell D39. Beloppet är –13,522
- Skriv in strukturbidraget 2014–2017 i cellerna D42–G42. Beloppen är: 1 907,741; 1 928,236; 1 947,929; 1 967,795
- Skriv in införandebidraget 2014–2017 i cellerna D45–G45. Beloppen är: 2 428,073; 774,673; 171,670; 47,925
- Skriv in ny prognos för konsumentprisindex i cellerna B55–G55. Värdena finns i tabell 1, rad 7.
- Lägg in kommunens förändring av skattesatsen 2014 i cell D58. *Detta gäller endast kommuner som förändrar skattesatsen 2014.* Även förändring med anledning av skatteväxling med landstinget ska ingå. Det är *den totala förändringen* jämfört med 2013 som ska skrivas in. En höjning med 10 öre skrivs 0,10. En sänkning skrivs med minustecken framför. Glöm inte att aktivera en eventuell skatteförändring genom att välja "Förändrad" på knappen Skattesats på bladet Totala intäkter.
- Kommuner som skatteväxlar med landstingen 2014 måste även ändra de länsvisa skattesatserna i cellerna D60–D62. *Det är hela den nya skattesatsen som ska skrivas in*, se "Prognosunderlag K 2013–2017 13072" cellerna D52–D53.
- I cell D65 ska kommunens värde för Kostnadsutjämnningen 2014 skrivas in. Värdet hittar du i "Prognosunderlag K 2013–2017 13072", cell D22 (kommuner med eftersläpningseffekt ska använda värdet från cell E22, se nedan). Eventuell formel ska skrivas över. Kommuner som kommer ifråga för eftersläpningsersättning ska, liksom tidigare, ha en formel i denna cell. Formeln ska lyda =xxxx + (OM(N5>2;'Blad 6 Befolkningsförändringar'!D92;0)) där xxxx =

kostnadsutjämning 2014 enligt prognosunderlaget cell E22. Observera att det är värdet för 2015 som ska skrivas in, detta för att exkludera eftersläpningseffekten från kostnadsutjämningen åren 2015 och framåt. *För att få med eftersläpningseffekten i beräkningarna ska något av demografialternativen väljas under knappsatsen för kostnadsutjämning på blad 1 (eller blad 4).*

- Skriv in det definitiva LSS-bidraget/avgiften för 2014 i cell D68. Värdet hittar du i "Prognosunderlag K 2013–2017 13072", cell D26. Eftersom beloppet här läggs in utan decimaler kommer avrundningsdifferens att uppstå mot prognosunderlaget där decimaler ingår.

Dessutom måste följande ändringar göras i blad 1 Totala Intäkter:

- Skriv in SKLs prognos över korrigering av avräkning på 2012 års inkomster i cell H28 (24 kr/inv.).
- Skriv in SKLs prognos över avräkningen på 2013 års inkomster i cell H30 (–244 kr/inv.).
- Skriv in SKLs prognos över avräkningen på 2014 års inkomster i cell I32 (–38 kr/inv.).

Dessutom måste följande ändringar göras i blad 5 struktur o införandebidr:

- Skriv in kommunens eventuella strukturbidrag i cell F16. Uppgiften finns i "Prognosunderlag K 2013–2017 13072", cell D24. Skriv i cell F14 in formeln =F16–F15.
- Skriv in finansieringen av införandebidrag i cellerna F24–I24. Beloppen är; –252,042; –79,559; –17,452; –4,823.
- Skriv in kommunens eventuella införandebidrag i cellerna F25–I25, se "Prognosunderlag K 2013–2017 13072", cellerna D25–G25. Bortse från beloppen på raderna 19–23, de används ej när formeln på rad 24 och 25 skrivs över.

Efter att ha gjort ändringen bör skyddet återinföras genom att man på menyn Verktyg väljer Skydd/Skydda blad och på frågan om lösenord återigen skriver in ordet "kommun".

Tidpunkter under 2013 och 2014

Fler tidpunkter finns på vår webbplats via rubriken Ämnen, Ekonomi, Ekonomikalendern.

Datum Aktivitet

2013

- slutet av dec Vi publicerar cirkulär och EkonomiNytt om redovisningsfrågor 2014.
slutet av dec Vi publicerar cirkulär om fastighetsavgiften 2012–2014.

2014

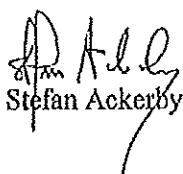
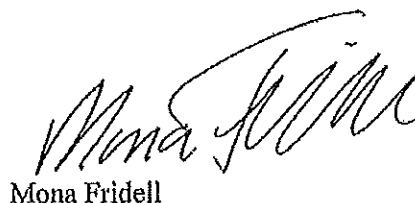
- 14 feb Vi presenterar ny skatteunderlagsprognos och MakroNytt 1/2014
18 feb Budgetdagen 2014 i Luleå
19 feb Seminarium om Uljämningssystemet och Skatter & bidrag (kommuner) i Luleå
20 feb Budgetdagen 2014 i Stockholm
21 feb Seminarium om Uljämningssystemet och Skatter & bidrag (kommuner) i Stockholm
04 mar Budgetdagen 2014 i Malmö
05 mar Seminarium om Uljämningssystemet och Skatter & bidrag (kommuner) i Malmö
06 mar Budgetdagen 2014 i Göteborg
07 mar Seminarium om Uljämningssystemet och Skatter & bidrag (kommuner) i Göteborg
v. 12–13 Vi presenterar ny prognos för fastighetsavgiften 2015
28 mar Seminarium om Uljämningssystemet och Skatter & bidrag (landsting) i Stockholm
apr Finansnätverk kommuner
15 apr Regeringen presenterar Vårpropositionen
16 apr Vi publicerar cirkulär och EkonomiNytt om Vårpropositionen, inkl. preliminära uppgifter om PO-pålägg för år 2015
v. 18 Vi presenterar ny prognos för uljämningssystemen och LSS
29 apr Vi presenterar *Ekonomirapporten. April 2014*, inkl. ny skatteunderlags- och makroprognos
22–23 maj Finansdagarna 2014, Stockholm
17 jun Vi presenterar extra prognos för LSS-uljämningen
prel 1–7 aug Skatteverket presenterar preliminärt taxeringsutfall
18 aug Vi presenterar ny skatteunderlagsprognos och MakroNytt 2/2014
20–21 aug Kommek i Malmö
okt Vi presenterar ny prognos för fastighetsavgiften 2015
01 okt SCB presenterar utfall uljämningssystemen
02 okt Vi presenterar ny skatteunderlagsprognos och MakroNytt 3/2014
prel 13 okt Regeringen presenterar Budgetpropositionen
25 nov Skatteverket presenterar slutligt taxeringsutfall
nov Bokslutsdagar i Malmö, Stockholm, Göteborg och Umeå
dec Vi publicerar definitiva uppgifter om PO-pålägg för år 2015
prel 18 dec Vi presenterar *Ekonomirapporten. December 2014*
dec Vi presenterar Internräntan för 2016
dec Vi publicerar cirkulär och EkonomiNytt om redovisningsfrågor

Gör som 300 andra kommunalekonomer: Prenumerera gärna på nyheter från www.skl.se, området Ekonomi och statistik. Under vårt område Ekonomi (under Ämnen) finns de senaste uppdaterade cirkulären tillgängliga och där presenteras löpande nyheter mellan cirkulären.

Frågor om detta cirkulär kan ställas till Mona Fridell (modellen Skatter & bidrag) 08-452 79 10, Bo Legerius (skatteunderlaget) 08-452 77 34, Per-Lennart Börjesson (makroekonomi) 08-452 77 55, Derk de Beer (utjämningsystemet) 08-452 77 42, Måns Norberg (utjämningsystemet) 08-452 77 99, Peter Sjöquist (LSS-utjämning) 08-452 77 44, Madeleine Holm (sammanvägt prisindex kommunal verksamhet) 08-452 77 87, Siv Stjernborg (arbetsgivaravgifter och internränta) 08-452 77 51. Alla kan nås via e-post på mönstret: fornamn.efternamn@skl.se.

SVERIGES KOMMUNER OCH LANDSTING

Avdelningen för ekonomi och styrning
Sektionen för ekonomisk analys

Stefan Ackerby
Mona Fridell

Bilaga

Bilaga 1: Arbetsgivaravgifter för KOMMUNER år 2013 och 2014

"Prognosunderlag-K-2013-2017-13072.xls", finns på vår webbplats via nedanstående länk:

<http://www.skl.se/web/Skatteunderlagsprognos.aspx>

AKTIVITETER 2013 - PROGRAM FÖR DELAKTIGHET		Under VP-maj 2013	Uppföljning inför VB 2013
Övergripande mål: I Stockholms stad ska alla ha tillgång till och kunna delta på lika villkor i samhällets gemenskap.			
1. Alla ska kunna förflytta sig, vistas i, och använda Stockholms stads inne- och utemiljö			
Utförån Boverkets checklista för Enkelt avgjälpta hinder ska åtgärder vidtas inom de lokaler som förvaltningen råf över.	Tillgängligheten till nämndens verksamheter är god		
För att stadsdelsområdet ska vara tryggt och tillgängligt ska förvaltningen påbörja upprättande av åtgärdsplaner för asfaltsarbeten och styrning för gång- och cykelbanor.	Stadsdelen är ren, välskött och tillgänglig		
I samband med remissyttranden för nya detaljplaner för bostäder ska förvaltningen belysa frågor som rör tillgänglighet i utomhusmiljö och i verksamhetslokaler.	Som ovan		
2. Alla ska kunna få information och kommunicera utförån sina förutsättningar			
Förvaltningen ska utförå populärversionen av verksamhetsplanen i lättläst.	Tillgängligheten till nämndens verksamheter är god		
Skriftlig information som förvaltningen utförmar ska ses över och anpassas till lättläst.	Som ovan		
Bärbar hörselslinga ska införskaffas och ska användas vid de mötesforum som genomförs i lokaler som saknar detta. Information om att bärbar hörselslinga ska frångå av inbjudan.	Som ovan		
3. Alla ska bemötas med kunskap och respekt och själva vara med och bestämma i frågor som gäller honom eller henne			
Programmet om delaktighet för personer med funktionsnedsättning ska fortbörpa förankras inom förvaltningens verksamheter.	Tillgängligheten till nämndens verksamheter är god		
Enheterna ska säkerställa att den enskilde haft möjlighet att vara delaktig vid utömandet av insatserna.	Insatser för den enskilde är sökade gällande handläggning, delaktighet och genomförande		
Enheterna ska säkerställa att genomförandeplanerna är uppdaterade och hålls aktuella.	Som ovan		
Enheterna ska ha en aktiv dialog om bemötande.	Som ovan		
Arbetet inom förvaltningens verksamheter präglas av en väl förankrad värdegrund.	Arbetet inom förvaltningens enheter präglas av en väl förankrad värdegrund		

4. Alla barn, ungdomar och vuxna ska kunna delta i utbildning och få det stöd som behövs för att nå målet			Uppföljning inför VB 2013
Barn med funktionsnedsättningar ska företrädesvis inkluderas i de ordinarie förskolegrupperna	Barnen och ungdomarna är delaktiga och har inflytande		
Förskolans personal ska ges fortbildning kring barn med funktionsnedsättning, inkluderande arbetssätt och i förekommande fall hjälpmedel.	Som ovan		
Vid övergången från förskola till skola ska särskild samverkan ske med berörda parter så att funktionsnedsatta barn får en bra övergång.	Som ovan		
5. Allas arbetsförmåga ska tas tillvara			
För att höja medvetandet om jämställdhets- och mångfaldsaspekter ska enheterna fortsätta föra dialog om dessa frågor, inklusive lagen om förbud mot diskriminering i arbetslivet på grund av funktionshinder.	Förvaltningens verksamheter är attraktiva arbetsplatser		
Höja kunskapsnivån om funktionsnedsattas situation i arbetslivet.	Som ovan		
Implementera funktionsnedsättningsaspekten i förvaltningens jämställdhets- och mångfaldsplan.	Som ovan		
6. Alla ska ha en bostad som är anpassad efter individens behov			
Förvaltningen ska vara behjälplig vid ansökan om bostadsanpassning.	Den enskilde har möjlighet att leva ett självständigt liv		
I samband med nybyggnation ska förvaltningen beakta behovet av bostäder för personer med funktionsnedsättning.	Som ovan.		
Boendemiljön för den enskilde ska fortsätta säkerställas inom förvaltningens verksamheter.	Som ovan.		
7. Alla ska ges förutsättningar att delta i och tillgodogöra sig fritidsverksamhet			
Personalen som arbetar inom fritiden ska ges ökade kunskaper om funktionsnedsättningar hos barn och ungdomar.	Barnen och ungdomarna är delaktiga och har inflytande		
Barn och ungdomar med funktionsnedsättning ska huvudsakligen och i så stor utsträckning som möjligt, inkluderas i fritidens ordinarie verksamhet.	Som ovan		
Vid planeringen av fritidens verksamheter ska hänsyn tas till att aktiviteterna ska vara tillgängliga för funktionsnedsatta barn och ungdomar.	Som ovan		

Balanslista inkomna Medborgarförslag med stadsdelsdirektörens beslut om
handläggning 2014-02-06

Medborgarförslag	Ansvarig avdelning handläggare	Nämnd- ärende	Förvalt- ningsärende Svar anmäls sdn
Om gunghäst och sandlåda till Lindeparken Dnr: 1.2.4.-052/2014	Maggan Cervinger		2014-02-06

